

ชุดโครงการ
การพัฒนาระบบสวัสดิการ
สำหรับคนจนและคนก้อยโอกาสในสังคมไทย

รายงานวิจัยกรณีศึกษา
กลุ่มคนจนผู้ก้อยโอกาส
และกลุ่มเสี่ยงที่ประสบปัญหาทางสังคม

การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวปกากะญอ
ที่เข้ามาทำงานในครัวเมืองเชียงใหม่

บุญเพ็ญ ฤทัยกรีน

หัวหน้าโครงการ

ดร.สุภาวดี เจริญศรี

นักวิจัยหลัก

ผศ.อภิณฐา เวชยชัย

ผศ.ดร.กิติพัฒน์ นมทปัทนะกุลย์

ภายใต้การสนับสนุนของ
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยย่อยฉบับสมบูรณ์

การปรับตัวของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวปกากะญอ
ที่เข้ามาทำงานในตัวเมืองเชียงใหม่

ผู้วิจัย

บุญเพิ่ม ฤทัยกริม

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

ชุดโครงการ การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย

สิงหาคม 2545

คำนำจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เห็นความสำคัญของปัญหาและแนวทางในการบรรเทาปัญหาของคนจนและคนด้อยโอกาสและการจัดสวัสดิการที่เหมาะสม จึงได้สนับสนุน “โครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย” ประกอบด้วยการวิจัยสถานภาพของคนจนและคนด้อยโอกาส 5 กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแรงงาน กลุ่มอาชีพอิสระ กลุ่มคนนอกวัยทำงาน และกลุ่มผู้ด้อยโอกาส/กลุ่มเสี่ยงและผู้ประสบปัญหาทางสังคม ซึ่งได้วิเคราะห์และสังเคราะห์จากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ 10,000 ราย และข้อมูลเชิงคุณภาพจากกรณีศึกษาจำนวน 110 กรณี และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

ผลงานทั้งหมดที่ได้จากชุดโครงการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาสในสังคมไทย ได้นำเสนอเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนจน ให้เห็นภาพที่เคลื่อนไหวของสภาพความเป็นอยู่ ความด้อยโอกาส ไร้ที่พึ่ง การเชื่อมโยงให้เห็นบริบทของความสัมพันธ์ระหว่างคนจนคนด้อยโอกาสกับชุมชน (มิติสังคม) ระบบการทำการมาหากิน (มิติเศรษฐกิจ) และมีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มอำนาจต่อรอง (มิติการเมือง) การให้ภาพเชิงประวัติศาสตร์ ที่ย้อนให้เห็นว่าเดิมวิถีชีวิตของเขาเป็นอย่างไร และต่อมาเกิดอะไรขึ้นที่เป็นจุดหักเหที่ทำให้วิถีชีวิตของเขาตลอดจนบริบทของเขาเปลี่ยนแปลงไป การวิเคราะห์ว่าผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์นั้นๆ (เช่น การสร้างเขื่อน การตั้งเขตนิคมอุตสาหกรรม การตัดถนนเข้ามาในพื้นที่ ฯลฯ) เกิดผลอย่างไรต่อวิถีการทำการมาหากิน ความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคม อำนาจต่อรอง คุณภาพชีวิตโดยรวม เพื่อชี้ให้เห็นการปรับตัวในมิติต่างๆ (เช่น การอพยพ การเปลี่ยนอาชีพ ฯลฯ) เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่เป็นจุดหักเหแล้ว ทำไมคนบางกลุ่มปรับตัวและหลุดพ้นจากภาวะยากจนด้อยโอกาสได้ แต่ทำไมคนบางกลุ่มก้าวไม่พ้น ปัญหาของคนจนคนด้อยโอกาสทั้ง 5 กลุ่มเป้าหมายเหล่านี้ จะมีแนวทางในการแก้ไขปัญหาอย่างไร โครงการนี้ได้วิเคราะห์เกี่ยวกับระบบสวัสดิการที่เหมาะสม สวัสดิการที่คนจนต้องการ กลไกที่สามารถเข้าถึงปัญหาของกลุ่มคนเป้าหมายได้ ทั้งองค์กรชุมชน ครอบครัวยุทธศาสตร์ ฯลฯ ตลอดจนข้อเสนอเชิงนโยบายในการแก้ปัญหาความยากจนของสังคมไทย

สกว. หวังเป็นอย่างยิ่งว่าผลงานของชุดโครงการวิจัยนี้ จะทำให้แนวคิด มุมมองอีกด้านหนึ่งในการจัดสวัสดิการและแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน ที่มองความเชื่อมโยงระหว่างมิติทางเศรษฐกิจกับมิติทางสังคม ซึ่งเป็นการเสริมเติมองค์ความรู้ในเรื่องความยากจนของประเทศไทย สกว. จึงหวังว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหลายจะสามารถนำองค์ความรู้ดังกล่าวไปพิจารณาใช้ประโยชน์ในการดำเนินการ เพื่อกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างรอบคอบรอบด้านต่อไป

ปิยะวุฒิ

(ศาสตราจารย์ ดร. ปิยะวุฒิ บุญ-หลง)

ผู้อำนวยการสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คำนำของหัวหน้าโครงการ

โครงการการพัฒนากระบวนวิธีสำหรับการสอนและคนด้วยโอกาสในสังคมไทย ได้แบ่งรายงานออกเป็นสามระดับ ในระดับพื้นที่มีงานกรณีศึกษาต่างๆ 110 กรณี ในระดับภาพรวมของคนจนแต่ละกลุ่มมีรายงานหลัก 5 รายงาน และในระดับภาพรวมทั้งประเทศมีรายงานสรุปบทสังเคราะห์อีก 1 ฉบับ

ถ้าเปรียบรายงานฉบับสรุปสังเคราะห์ภาพรวมเหมือนป่าใหญ่ รายงานหลัก 5 รายงานก็เปรียบเสมือนส่วนของป่าหรือเขตของป่า 5 เขต ส่วนรายงานกรณีศึกษาก็เปรียบเสมือนไม้แต่ละพันธุ์หรือแต่ละต้น

งานกรณีศึกษาจึงแสดงให้เห็นภาพชีวิตจริงของคนจนในแต่ละประเภท ที่สะท้อนออกมาผ่านสายตาผ่านการสังเกตการณ์ ผ่านการมีส่วนร่วม ของนักวิจัยกรณีศึกษา

งานกรณีศึกษาปรากฏให้เห็นสีสันและความเป็นจริงของรูปธรรมของชีวิตคนจนที่มีความหลากหลายและซับซ้อน แต่ละเรื่องแต่ละกรณีเปรียบประดุจแต่ละฉากแต่ละตอนของละครชีวิต ละครชีวิตที่เขียนบทด้วยกลไกและโครงสร้างทางสังคมทุนนิยม สร้างให้คนจนเล่นบทที่น่ารังเกียจของสังคมทุนนิยม

ปราชญ์ของทุนนิยมจึงมีคำกล่าวว่า “คนจนมักจะตกเป็นเหยื่อของคนจนเสมอ” ใช่สิ! ถ้าคนจนจะมองหาเหยื่อ ก็มีแต่คนจนด้วยกันเท่านั้นที่จะเป็นเหยื่อได้ ส่วนคนรวยนั้น ล้วนมีเงิน มีอำนาจ มีความสามารถ มีอาวุธและบริวาร ที่จะป้องกันตนเอง ยากที่จะตกเป็นเหยื่อของคนจน แต่ถ้าพิจารณาให้ไกลไปกว่าคำกล่าวนี้ อาตัม สมิธ นักปรัชญาเศรษฐศาสตร์ทุนนิยมก็กล่าวว่า คนในสังคมทุนนิยมจะรวยจะจนก็ขึ้นอยู่กับปริมาณแรงงานที่เขาควบคุมได้หรือซื้อหามาได้ เพราะฉะนั้น คนจนผู้ขายแรงงานก็คือเหยื่อของระบบที่คนรวยนำไปใช้สร้างความร่ำรวยให้ตนเอง ดังนั้น คนจนจึงตกเป็นเหยื่อของคนรวยมากกว่าตกเป็นเหยื่อของคนจนด้วยกัน

กรณีศึกษาต่างๆได้สะท้อนให้เห็นว่า คนจนกลุ่มใดที่ยากจน ด้วยสาเหตุของท่าทีต่อชีวิต สาเหตุจากการขาดปัจจัยการผลิต หรือสาเหตุจากความสัมพันธ์ที่เลื่อมล้ำ ภายใต้โครงสร้างของทุนนิยม

ในสังคมทุนนิยมที่คนชนชั้นบนกุมอำนาจรัฐอย่างเหนียวแน่น ยังไม่เคยเห็นกรณีประเทศใดที่สามารถลดความเหลื่อมล้ำได้อย่างมีนัยสำคัญ แต่ในประเทศทุนนิยมที่อำนาจรัฐถูกจัดสรรปันส่วนให้คนชั้นกลางและคนชั้นล่างมีส่วนในอำนาจรัฐ ประเทศนั้นก็จะสามารถลดความเหลื่อมล้ำลงได้อย่างมีนัยสำคัญ

ปัญหาความยากจนจึงไม่ได้จำกัดขอบเขตอยู่เพียงเรื่องรายได้ แต่มันมีปริมาตรกว้างไกลไปถึง สิทธิและโอกาส อำนาจ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ด้วย ประวัติศาสตร์สังคมจากทุกประเทศยืนยันในสังขรณ์ว่า คนจนไม่เคยลดความยากจนลงได้โดยปราศจากการต่อสู้ ไม่ว่าจะเป็นการต่อสู้กับตัวเองและต่อสู้กับกลุ่มคนและชนชั้นที่ได้เปรียบและเอารัดเอาเปรียบ

ตำนานการต่อสู้ดิ้นรนของคนจนไทยมีประวัติมายาวนาน หลายยุคหลายสมัย และเพื่ออนาคตที่ดีกว่า คนจนทั้งหลายมีแต่จะต้องต่อสู้ต่อไป เพื่อความเป็นไทและปากท้องของคนจนเอง

ในฐานะหัวหน้าโครงการ ผมขอขอบคุณนักวิจัยรุ่นใหม่ที่เป็นนักวิจัยกรณีศึกษาทุกท่าน ท่านทุกคนได้ปฏิบัติภารกิจเรื่องคนจนอย่างดียิ่ง ท่านคือผู้ถือโคมฉายที่ส่องให้เห็นคนจนในลับในซอก ที่ก่อนหน้านี้ใครๆมักจะมองไม่เห็น ขอให้ทุกท่านจงเป็นมิตรที่ดีของคนจนและปรารถนาดีต่อคนจนตลอดไป

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ
หัวหน้าโครงการ

บทคัดย่อ

เชียงใหม่ นับเป็นเมืองใหญ่ที่เพียบพร้อมไปด้วยความเจริญและความทันสมัย มีผู้คนมากมายและหลากหลายไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาทำมาหากินแตกต่างกันไปตามวิถีทางของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ และหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้ามาทำงานเหล่านั้นก็คือ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาปกาเกอะญอ

เพื่อเรียนรู้กลุ่มแรงงานชาวเขาปกาเกอะญอที่ทำงานในตัวเมืองเชียงใหม่ ทั้งสภาพวิถีชีวิต ปัญหาอุปสรรค และวิธีการแก้ไขปัญหา การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ในยามที่กลุ่มหรือเพื่อนเผชิญปัญหาอุปสรรค ผู้วิจัยได้อาศัยประสบการณ์ตรงจากการเป็นชาวปกาเกอะญอที่เข้ามาทำงานและเรียนหนังสือในตัวเมืองเชียงใหม่ ประกอบกับได้ทำการสัมภาษณ์และจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยอย่างเป็นทางการในกลุ่มชาวปกาเกอะญอหลายครั้ง จำนวนรวม 27 ราย และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกอย่างไม่เป็นทางการกับแหล่งข้อมูลสำคัญ ได้ข้อสรุปว่า

แม้แรงงานชาวปกาเกอะญอมีระยะเวลาและการเผชิญกับประสบการณ์ทำงานแตกต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่พวกเขามีความรู้สึกร่วมกันคือ มาถึงตอนนี้พวกเขาเข้าใจต่ออาชีพรับจ้างว่ามันเป็นงานที่ต้องถวายเป็นชีวิตร่างกายให้กับนายจ้าง ที่สำคัญ การใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมันเหมือนกับตนเองไม่มีหมู่บ้าน การเปลี่ยนอาชีพทำงานของพวกเขาเหมือนเป็นการทำให้เขาต้องละทิ้งอาชีพเดิมที่เคยลงมือสะสมทั้งประสบการณ์จากการเรียนรู้ การลองผิดลองถูกด้วยตนเอง และถูกถ่ายทอดจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน จนมีความชำนาญและเกิดเป็นองค์ความรู้ติดตัวในอาชีพเหล่านั้น แต่การทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องในเมืองทำให้บางคนจำเป็นต้องทิ้งชุดความรู้ที่เคยทำอยู่ในหมู่บ้าน

แรงงานชาวปกาเกอะญอที่ลงมารับจ้างขายแรงงานในเมืองเชียงใหม่ล้วนทำงานอยู่ในสถานประกอบการที่รับจ้างแรงงานนอกระบบ ซึ่งแรงงานนอกระบบนับว่าเป็นระบบแรงงานที่มีความสำคัญ แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีกระบวนการคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการหรือการช่วยเหลือกลุ่มแรงงานรับจ้างเหล่านี้ได้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นพวกเขายังต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคมากมาย ไม่ว่าจะเป็นนายจ้างเอารัดเอาเปรียบในเรื่องค่าจ้างแรงงาน การใช้แรงงานเกินเวลา การถูกดูเหยียดหยามในเรื่องสิทธิความเป็นมนุษย์ในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะการมีอคติต่อความเป็น “ชาวเขาชาวเรา” ตลอดจนปัญหาเรื่องสิทธิและสวัสดิการที่แรงงานเหล่านี้พึงจะได้รับ นอกจากนี้ แรงงานบางคนยังตกอยู่ในวงจรอำนาจของกลุ่มนายจ้างผู้ประกอบการและกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคม

แต่สิ่งหนึ่งที่พบในวงจรชีวิตของกลุ่มแรงงานชาวปกาเกอะญอซึ่งนับว่าเป็นสาระประโยชน์สำคัญหนึ่งในการศึกษา คือ แรงงานเหล่านี้จะนำเอาวัฒนธรรมของความเป็นชาวปกาเกอะญอมาใช้ในการดำเนินชีวิตในเมืองร่วมกัน ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ สร้างเครือข่ายของกลุ่มแรงงานชาวปกาเกอะญอกันเอง หลายกลุ่มมีการใช้ชีวิตร่วมทุกซักร่วมสุขกันด้วยความมีเมตตา เอื้ออาทรช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม ในยามที่เพื่อนฝูงสมาชิกกำลังตกทุกข์ได้ยาก และสิ่งที่ทำให้แรงงานชาวปกาเกอะญอเกิดเป็นพลังในการต่อสู้ดิ้นรนกับการมีชีวิตอยู่ในเมืองคือ จุดยีนที่ทุกคนเฝฝันว่าสักวันหนึ่งจะกลับไปใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านของตนเอง

สารบัญ

คำนำสกว.

คำนำหัวหน้าโครงการ

บทคัดย่อ

สารบัญ

หน้า

บทที่ 1 บทนำ

1

บทที่ 2 ผลการศึกษา

2.1 เงื่อนไขของการที่ต้องออกจากหมู่บ้านมารับจ้างขายแรงงาน

2

2.2 การดำเนินวิถีชีวิตอยู่ในเมือง

6

2.3 ความรู้สึกที่ลงมาทำงานในเมือง

14

2.4 การได้รับสวัสดิการจากนายจ้าง / สถานประกอบการ

15

2.5 ลักษณะการพึ่งพากันในกลุ่ม

16

2.6 ความต้องการของกลุ่มแรงงาน

17

บทที่ 3 บทสรุป

18

ภาคผนวก

20

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นโยบายเร่งรัดการพัฒนาชนบทของรัฐ 30 กว่าปีที่ผ่านมา ได้กระจายสู่ชุมชนอย่างกว้างขวาง ถึงแม้ว่านโยบายเร่งรัดการพัฒนาจะสามารถแก้ไขปัญหาสภาพความเป็นอยู่ที่ล้าหลัง ชุมชนมีถนนหนทางสะดวกสบายมากขึ้น มีการพึ่งพาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปรับตัวของชุมชนชาวบ้านที่สำคัญคือ มีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและปรับระบบคิด ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สาธารณสุข และการผลิต ของชุมชนอย่างสิ้นเชิง การหันไปพึ่งพาการพัฒนาจากภายนอกมากขึ้นโดยไม่ได้นิ่งถึงผลกระทบที่ตามมา เป็นเหตุให้ชุมชนชาวบ้านต้องเผชิญกับปัญหาที่หลั่งไหลมาสู่หมู่บ้าน ซึ่งมีทั้งความรุนแรงและความสลับซับซ้อนอย่างมากมาย อย่างที่เห็นและเป็นอยู่ในสถานการณ์ปัจจุบัน

นอกจากนี้ ผลกระทบจากการพัฒนายังเป็นเหตุให้ชุมชนชาวบ้านต้องอพยพเข้ามาพึ่งพาหางานทำในเมืองเชียงใหม่ โดยเฉพาะชาวปกาเกอญอจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีการอพยพออกจากหมู่บ้านของตนเองเข้ามาทำงานในตัวเมืองเชียงใหม่มากขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นช่วงยุคของระบบการปรับตัวของชาวปกาเกอญอภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง สาธารณสุข และการผลิต ที่เข้าสู่ระบบทุนนิยมอุตสาหกรรม

นโยบายของรัฐที่ต้องการผลักดันชนบทไปสู่สังคมอุตสาหกรรมและความทันสมัยอย่างต่อเนื่อง โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงนับเป็นปัญหาใหญ่ที่รุมล้อมชาวปกาเกอญอ จนดูเหมือนจะไร้ซึ่งทางออกเมื่อต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์ที่กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาและอย่างรวดเร็วในยุคของโลกาภิวัตน์

อย่างไรก็ตาม ชาวปกาเกอญอจำเป็นที่จะต้องปรับตัวครั้งใหญ่เพื่อการดำรงชีวิตให้รอดในสังคมปัจจุบัน โดยการอพยพออกจากหมู่บ้าน บางคนถึงกับต้องทิ้งพ่อแม่ลูกเมียครอบครัวและอาชีพที่เคยทำในหมู่บ้าน บางครอบครัวอพยพทั้งครอบครัวเข้ามาประกอบอาชีพรับจ้างขายแรงงานอยู่ในเมืองเชียงใหม่

ภายใต้บริบทเงื่อนไขการเปลี่ยนแปลงของชาวปกาเกอญอที่เข้ามาทำงานในเมืองเชียงใหม่ดังกล่าว ผู้วิจัยตระหนักถึงสภาพปัญหาและเห็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาถึง ลักษณะของการปรับตัว ปัญหาต่างๆที่เผชิญอยู่กับวิธีการแก้ไขปัญหา การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ของชาวปกาเกอญอที่เข้ามาทำงานในเมืองเชียงใหม่ เพื่อสร้างความเข้าใจปรากฏการณ์ สภาพปัญหา และการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองที่มีความสลับซับซ้อน เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลแนวทางให้กับชาวปกาเกอญอที่จะลงมาทำงานในเมืองเชียงใหม่

นอกจากประสบการณ์ตรงที่ผู้วิจัยเป็นชาวปกาเกอญอที่เข้ามาทำงานและเรียนหนังสือในตัวเมืองจังหวัดเชียงใหม่แล้ว ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์และจัดเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยอย่างเป็นทางการในกลุ่มชาวปกาเกอญอหลายครั้ง จำนวนรวม 27 ราย เพื่อเรียนรู้ถึงอุปสรรคปัญหาและวิธีคิดหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาลดอุปสรรค การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันในยามที่กลุ่มหรือเพื่อนเผชิญปัญหาอุปสรรค นอกจากนั้นยังทำการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกอย่างไม่เป็นทางการกับแหล่งข้อมูลสำคัญเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมและตรวจสอบข้อมูลบางประการด้วย

บทที่ 2

ผลการศึกษา

2.1 เงื่อนไขของการที่ต้องออกจากหมู่บ้านลงมารับจ้างขายแรงงาน

ปัจจุบันเมืองเชียงใหม่เป็นเมืองใหญ่ที่เพียบพร้อมไปด้วยความเจริญและความทันสมัย กับมีผู้คนมากมายและหลากหลายไปด้วยกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามาทำมาหากินในการประกอบอาชีพที่ต่างกันไปตามวิถีทางของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แต่หากสังเกตในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆเหล่านั้น จะพบว่า ยังมีกลุ่มทางชาติพันธุ์หนึ่งที่นับว่ามีจำนวนไม่น้อยไปกว่ากลุ่มอื่นที่เข้ามาทำงานหากินอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ปัจจุบัน นั่นคือ กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขา (หรือคนบนดอย)

จากการศึกษาในกลุ่มแรงงานชาวเขาปกากะญอที่มาทำงานในตัวเมืองเชียงใหม่ พบว่า ปัจจุบันมีจำนวนไม่น้อยเลย โดยมีทั้งผู้หญิงและผู้ชายที่ออกจากหมู่บ้านของตนเองมาทำงานรับจ้างอยู่ในเมืองเชียงใหม่ (ข้อมูลจากการพูดคุยในกลุ่มแรงงานที่ทำงานอยู่ในเมืองเชียงใหม่) โดยมีการขายแรงงานกระจายอยู่ตามสถานประกอบการต่างๆในตัวเมืองเชียงใหม่ ในกลุ่มเป้าหมายที่ทำการศึกษางานอยู่ในสถานประกอบการบริการเติมน้ำมัน สถานประกอบการร้านอาหาร สถานประกอบการโรงงาน และสถานประกอบการรักษาความปลอดภัย (ยาม) โดยกลุ่มแรงงานเหล่านี้มีทั้งที่มาจากในต่างจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน แม่ฮ่องสอน และอนาคตกลุ่มแรงงานเหล่านี้มีแนวโน้มที่จะมีจำนวนการเข้ามาขายแรงงานเพิ่มมากขึ้น ด้วยสาเหตุหลักคือ ความยากจนและการปรับเปลี่ยนวิถีทางการผลิต ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงของสังคมการเมืองในชุมชนหมู่บ้าน จนกลุ่มแรงงานเหล่านี้ไม่สามารถจะประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา เลี้ยงวัวควาย และใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านของตนเองเหมือนอย่างดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติกันมาได้

ภูมิหลังครั้นยังอยู่ในหมู่บ้าน

ชาวปกากะญอที่มาขายแรงงานเล่าว่า เขาเป็นคนปกากะญอที่มีฐานรากมาจากชุมชนที่มีพ่อแม่พี่น้องเครือญาติในหมู่บ้าน ซึ่งการอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนหมู่บ้านของชาวปกากะญอจะอาศัยวัฒนธรรมของความเป็นชาวปกากะญอ โดยมี “ฮีโร่” เป็นฐานของหมู่บ้าน ถือเป็นผู้นำที่สืบทอดมาจากตระกูลบรรพบุรุษ ตามประเพณีชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือมาก โดย “ฮีโร่” นั้นจะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการปกครองดูแลชุมชนแต่ละชุมชนของตนเอง โดยมีขอบเขตหมู่บ้านพื้นที่ทำกินที่ชัดเจน ดังที่บรรพบุรุษกล่าวไว้ว่า “ลำห้วยแต่ละสายก็จะมีเจ้าของดูแลหนึ่งคน” หมายความว่า “ฮีโร่” แต่ละคนจะปกป้องดูแลลำห้วยของตนเอง หรืออีกนัยหนึ่งหมายถึงลำห้วยหนึ่งสายก็จะมีเจ้าดูแลหนึ่งคน

ก่อนหน้านี้ ชีวิตความเป็นอยู่ตอนที่ยังอยู่ในหมู่บ้านของกลุ่มแรงงานเหล่านี้ยังยึดมั่นตามจารีตประเพณี และมีทรัพยากรธรรมชาติที่ยังมีความอุดมสมบูรณ์ ดังคำพังเพยชาวปกากะญอที่ว่า “ขึ้นบกได้กลิ่นสาบสัตว์ป่า ลงน้ำได้กลิ่นคาวปลา” ชาวบ้านอยู่ร่วมกันเหมือนเป็นพี่เป็นน้องกัน เวลาทำงานจะมีการลงแขกช่วยเหลือกัน เวลา

เข้าป่าหรือการทำมาหากินก็จะถือตามจารีตประเพณีกันอย่างเคร่งครัด และความสัมพันธ์กับคนภายนอก โดยเฉพาะคนเมือง ก็เหมือนเป็นเส้นวั้น (เป็นพี่เป็นน้องกัน) เวลาชาวบ้านเดินทางไปมาก็จะนอนค้างคืนที่บ้าน และอาศัยความสนิทสนมใกล้ชิดกันอย่างฉันพี่น้องพึ่งพาอาศัยกันและมีการแลกเปลี่ยนข้าวของกัน บางคนมารับจ้างบุกเบิกที่นาให้กับชาวปกากะญอก็มี และในช่วงฤดูที่ข้าวไม่พอกินอย่างที่ชาวปกากะญอเรียกว่า “ด่ำส่วีดา” แปลว่า ช่วงฤดูอดอยากข้าว ชาวปกากะญอก็จะออกไปรับจ้างทำงานเพื่อแลกข้าวเปลือกกับพี่น้องคนเมืองพื้นราบ และพี่น้องคนพื้นราบก็มารับจ้างเอาข้าวจากพี่น้องปกากะญอกับหมู่บ้านที่เขามีข้าวพอกินเหมือนกัน

ก่อนหน้านั้น กลุ่มแรงงานเหล่านี้ส่วนใหญ่จะมีอาชีพทำไร่ ทำนา เลี้ยงวัวควาย บางทีก็รับจ้างกับคนในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะบอกว่าเขาเป็นคนมีฐานะยากจนกว่าคนในหมู่บ้าน มีส่วนหนึ่งที่ไม่มีพื้นที่ทำกินในหมู่บ้าน แต่ก็มีบางคนที่มีพื้นที่ทำกินในหมู่บ้าน แต่เป็นพื้นที่ทำกินที่น้อยจนไม่สามารถมีผลผลิตพอที่จะเลี้ยงคนในครอบครัวได้ แต่ด้วยสาเหตุหลายประการ บางคนต้องเผชิญกับการขาดแคลนข้าวไม่พอกินจำเป็นต้องรับจ้างเพื่อแลกกับข้าว และค่ารักษาโรคภัยไข้เจ็บของคนในครอบครัว บางคนต้องการส่งให้ลูกได้เรียนหนังสือเหมือนอย่างลูกหลานคนในหมู่บ้านที่เขาสามารถส่งให้ลูกเรียนสูงได้ และภาระความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน แต่เนื่องด้วยความไม่เพียงพอจึงทำให้เขาจำเป็นต้องดิ้นรนต่อสู้หางานรับจ้างแลกกับสิ่งที่ต้องการ

การใช้ชีวิตช่วงที่ยังอยู่ในหมู่บ้านของแรงงานชาวปกากะญอนั้น แต่ละคนจะมีวิถีชีวิตกับการหางานทำรับจ้างที่ต่างกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะงานรับจ้างที่มีอยู่ในหมู่บ้านและความสามารถของแต่ละคน กรณีงานรับจ้างเลื่อยไม้และงานรับจ้างสร้างบ้านนั้น ในกลุ่มศึกษาพบว่าไม่มีกี่คนที่ทำงานลักษณะนี้ได้ เพราะเป็นงานที่จำเป็นต้องใช้ทั้งความรู้และประสบการณ์ในการทำงาน แต่ส่วนใหญ่แล้วการมีงานรับจ้างในหมู่บ้านนั้นจะมีในฤดูกาลผลิตของชาวบ้าน หากถึงหน้าฤดูทำนาทำไร่กลุ่มแรงงานเหล่านี้ก็จะรับจ้างแผ้วถางไร่ ขุดคลองส่งน้ำเข้านา ไถนา ล้อมรั้วนา ปลุกข้าว ถอนวัชพืชในนา เกี่ยวข้าว นวดข้าว พอถึงหน้าหนาวก็จะเก็บหญ้าคาและใบตองตึงสานเป็นคานาขาย รับจ้างปักผ้า รับจ้างปลูกพืชผักให้ชาวบ้าน หน้าร้อนผู้ชายบางคนที่สามารถเลื่อยไม้ได้ก็จะรับจ้างเลื่อยไม้ รับจ้างขุดบุกเบิกที่นา บางคนในหมู่บ้านไหนที่มีโครงการพัฒนาเข้ามาทำถนนหรือสะพานในหมู่บ้านก็จะรับจ้างเก็บหิน เก็บทราย และรับจ้างทำถนน นอกเหนือจากนั้นยังมีการรับจ้างเลี้ยงวัวควายให้กับคนในหมู่บ้าน และรับจ้างทำนาผ่า(กัง)กับเจ้าของนา ซึ่งในกลุ่มแรงงานปกากะญอที่ผ่านประสบการณ์ในช่วงดังกล่าวบอกว่า เกือบจะยี่สิบปีมาแล้วกับการรับจ้างในหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ในช่วงนั้นจะไม่ค่อยมีงานรับจ้างในหมู่บ้านมาก แต่เมื่อเพื่อนบ้านอดอยากลำบากกันขึ้นมาชาวบ้านก็ยังพอช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยกันในหมู่บ้านได้อยู่

สาเหตุของการออกมาขายแรงงาน

นับแต่หลายหมู่บ้านมีหน่วยงานโครงการพัฒนาเข้ามาให้การศึกษาและส่งเสริมอาชีพการเกษตรแบบใหม่ให้ชาวบ้าน ทั้งๆที่ชาวบ้านไม่เคยทำมาก่อน โดยให้หันไปทำการเกษตรที่ทางโครงการเข้ามาส่งเสริม เช่น ปลูกกาแฟ พลับ สาลี่ และอื่นๆ พร้อมกับเอายาฆ่าแมลงมาให้ใช้ โดยโครงการมีงบประมาณหมุนเวียนให้ในช่วงแรก และเมื่อเจ้าหน้าที่มีการประชุมอบรมชาวบ้านก็จะพูดถึงปัญหาทรัพยากรธรรมชาติกับปัญหาชาวเขาว่า ชาวเขาเป็นผู้ที่ทำลายป่าเพราะทำไร่เลื่อนลอย และชาวเขาเป็นผู้ปลูกยาเสพติด พร้อมกันนั้นก็ให้ชาวบ้านเลิกทำไร่หมุนเวียน ตั้งแต่นั้นชาวบ้านก็เริ่มหันไปปลูกพืชที่ทางโครงการเข้ามาส่งเสริม

จบกับช่วงนั้นในหมู่บ้านเริ่มมีนายทุนจากข้างนอกเข้ามาลงทุนให้ชาวบ้านปลูกพืชผักกะหล่ำปลีและแครอทในหมู่บ้าน ชาวบ้านหลายคนจึงเปลี่ยนมาปลูกพืชดังกล่าว เพราะคิดว่าได้เงินเร็วและได้ราคาผลผลิตที่ดีกว่า แต่เมื่อชาวบ้านทำการปลูกพืชที่ทางโครงการส่งเสริมและนายทุนข้างนอกเข้ามาลงทุนให้นั้น สุดท้ายผลผลิตบางส่วนออกมามีคุณภาพไม่เป็นไปตามที่ต้องการของหน่วยงานและนายทุนที่มาลงทุนให้ จึงไม่สามารถขายได้ และบางครั้งก็ถูกโกงราคา เมื่อจบโครงการแทนที่จะแก้ปัญหาให้กับชาวบ้าน กลับมีผลกระทบกลายเป็นปัญหาให้กับชาวบ้านมากมาย และโครงการที่เข้ามาทำงานในหมู่บ้านก็ไม่สนใจปัญหาที่ตามมาว่าชาวบ้านจะอยู่จะกินอย่างไร

ชาวบ้านที่เป็นหนี้หวังที่จะแก้ปัญหาด้วยการกู้ยืมเงินจากทางธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เพื่อมาทำการลงทุนปลูกใหม่ และส่วนหนึ่งไปใช้หนี้สิน แต่กลับยังทำให้เป็นการทับถมหนี้ให้กับตัวเองมากขึ้น สุดท้ายบางคนจำเป็นต้องขายที่ทำกินของตนเองเพื่อใช้หนี้สินที่เกิดจากการขาดทุนในการเพาะปลูก และหนี้สินที่ทับถมมาจากการกู้ยืมเงินจากทาง ธ.ก.ส. ขณะเดียวกัน บางคนต้องเผชิญกับปัญหาที่มีหน่วยงานป่าไม้เข้ามาประกาศเขตอุทยานทับที่ทำกินของตนเอง โดยที่จริงแล้วพื้นที่เหล่านั้นเคยเป็นพื้นที่ทำกินมาก่อนที่จะมีการประกาศเป็นเขตอุทยาน พอไม่มีพื้นที่ทำกินที่จะทำการเพาะปลูกจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนวิถีการประกอบอาชีพโดยการรับจ้าง แต่ก็ยากจะหางานรับจ้างทำในหมู่บ้าน เพราะไม่มีงานรับจ้างในหมู่บ้านทุกวัน และลักษณะงานที่จะได้ค่าแรงที่แพงวันละ 100 บาท ก็ไม่มี จะมีก็แค่ 50-80 บาท จำเป็นต้องออกไปหางานรับจ้างในหมู่บ้านใกล้เคียงที่พอมีงานให้ทำ แต่ก็ไม่น้อยมากที่จะมีงาน เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยากจนเหมือนกัน ส่วนชาวบ้านที่มีฐานะดีกว่าก็จะซื้อรถซื้อเครื่องมืออุปกรณ์รับจ้างตัดหนังก่อน บางคนก็เลี้ยงไม้เพื่อขายก็ไม่สามารถจะทำได้เพราะเจ้าหน้าที่คอยไล่จับอยู่ตลอดเวลา จะบุกเบิกที่ทำกินใหม่ก็ไม่มีพื้นที่ที่จะทำการแผ้วถางและป่าไม้ก็ไม่ยอม ชาวบ้านบอกว่า ปัจจุบันการจะมีชีวิตอยู่ในหมู่บ้านเป็นสิ่งที่ยาก และค่อนข้างลำบากไม่น้อยกับการที่จะหาเงินทองมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหมู่บ้าน ตอนนี้อยู่ส่วนใหญ่กลายเป็นลักษณะแบบต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างทำการดำเนินชีวิตของชาวบ้านต้องอาศัยของกินของใช้จากสังคมภายนอกมากยิ่งขึ้น การมีวิถีชีวิตแบบเดิมของชาวบ้านที่เคยพึ่งพาตนเองและอยู่ด้วยกันแบบความเป็นพี่เป็นน้องกันในหมู่บ้านก็เริ่มหายไป

แรงงานชาวปกากะญอบางคนให้ความรู้สึกกับชีวิตตนเองว่า ชีวิตตนเองเป็นชีวิตครอบครัวที่ไม่เหมือนกับชาวบ้านคนอื่นที่เขามีฐานะดีกว่า หมายถึงการมีข้าวพอกิน มีที่ดินทำกิน และพ่อแม่มีฐานะเงินทองดี สามารถส่งลูกหลานได้เรียนหนังสือ มีงานทำ และสามารถอยู่ในหมู่บ้านได้โดยไม่ต้องดิ้นรนเดือดร้อนกับการเลี้ยงปากเลี้ยงท้องมากมาย ... แต่ตนเองเป็นกลุ่มที่ยากจนในหมู่บ้าน การจะอยู่ในหมู่บ้านเหมือนอย่างชาวบ้านที่พอมีพอกินในหมู่บ้านนั้นเป็นสิ่งที่ยากที่จะทำได้ เพราะปัจจุบันการทำมาหากินหรือการหางานรับจ้างในหมู่บ้านนั้นนับว่าเป็นสิ่งที่ยาก และจำเป็นที่จะต้องมียุติอยู่หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยด้านพื้นที่ทำกิน ความรู้ความสามารถ ประสบการณ์ และทุนทรัพยากรในการลงทุนทำมาหากิน แม้แต่หน่วยงานโครงการต่างๆที่เข้ามาทำงานในพื้นที่หมู่บ้านส่วนใหญ่เขาก็จะเอาคนงานจากข้างนอกเข้ามาทำ ... แต่ชาวปกากะญออีกกลุ่มที่เขาเรียนรู้และเข้าใจกับปัญหาในอนาคตของเขาเองว่า สิ่งหนึ่งที่เขาจะอยู่และใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านได้คือ การมีอาชีพการงานที่มั่นคงโดยหวังที่จะได้เป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่มีเงินเดือน และการมีธุรกิจส่วนตัวในการกลับไปทำงานในหมู่บ้าน

เมื่อหมดหนทางที่จะมีงานทำ การใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านจึงเป็นปัญหาที่มีความรุนแรงมากขึ้นทุกวัน หนทางหนึ่งที่พอจะมีให้กับพวกเขาคือ การตัดสินใจออกจากหมู่บ้านลงมาหางานทำในตัวเมืองเชียงใหม่ ชาวบ้านบอกว่าการตัดสินใจของเขาเป็นการตัดสินใจที่มีความเจ็บปวดไม่น้อยเลย คือการตัดสินใจที่ต้องทิ้งพ่อแม่ ลูกเมีย ญาติพี่น้อง และที่สำคัญคือ ทิ้งชุมชนบ้านเกิดของตนเอง เพื่อการลงมาหางานทำในเมือง

เงื่อนไขที่ทำให้จำเป็นต้องออกจากหมู่บ้าน

โดยสรุปแล้วชาวปกาเกอะญอจำเป็นต้องออกจากหมู่บ้านลงมาหางานรับจ้างขายแรงงานในตัวเมืองเชียงใหม่ นั้น มีเงื่อนไขสำคัญทั้งหมด 4 ประการด้วยกัน คือ

ประการแรก เกิดจากความยากจน ข้าวไม่พอกิน และความยากจนจากการเป็นหนี้สินในการปลูกพืชเศรษฐกิจ เนื่องจากการทำไร่ทำนาได้ผลผลิตข้าวตกต่ำจนไม่พอกินในครอบครัว จำเป็นต้องมีการกู้ยืมเงิน เป็นหนี้สินกับการซื้อข้าว และหนี้สินจากนายทุนข้างนอกที่เข้ามาลงทุนเป็นค่าปุ๋ยค่ายา ร่วมในการปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ การลงทุนปลูกแครอทและกะหล่ำปลี ตลอดจนหนี้สินจากการปลูกพืชผักผลไม้จากหน่วยงานและโครงการที่เข้ามาส่งเสริมให้ทำการปลูกพืชเศรษฐกิจ คือ สาลี พลับ พลัม เนื่องจากผลผลิตจากการเพาะปลูกออกมามีคุณภาพไม่อยู่ในเกรดที่เป็นไปตามความต้องการของหน่วยงานและความต้องการของตลาด ไม่สามารถขายออกได้ ทำให้เกิดการขาดทุน เป็นเหตุให้กลายเป็นหนี้ จึงต้องหาทางออกโดยการกู้ยืมเงินจากทาง ธ.ก.ส. เพื่อนำเงินส่วนหนึ่งไปใช้หนี้ ส่วนหนึ่งจำเป็นต้องใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน และอีกส่วนหนึ่งก็เอามาลงทุนในการปลูกต่อ แต่การเพาะปลูกที่มีผลผลิตไม่อยู่ในเกรดที่มีคุณภาพและราคาผลผลิตที่ตกต่ำทำให้มีหนี้สินทับถมเพิ่มขึ้น บวกกับการที่จะต้องใช้จ่ายในการครองชีพประจำวัน สุดท้ายไม่สามารถที่จะอยู่ในหมู่บ้านได้ จึงหาทางออกโดยการอพยพออกจากหมู่บ้านมาขายแรงงานในเมืองเพื่อเก็บเงินกลับไปใช้หนี้

ประการที่สอง การไม่มีงานทำหลังเสร็จสิ้นฤดูกาลทำนาทำไร่ กลุ่มนี้จะลงมาทำงานหลังจากพวกเขาเสร็จสิ้นจากการทำไร่ในหมู่บ้านแล้ว และไม่สามารถหางานรับจ้างในหมู่บ้านได้ ขณะเดียวกัน ความจริงการดำเนินชีวิตของชาวบ้านปัจจุบันกลายเป็นสังคมรูปแบบใหม่ที่มีความจำเป็นจะต้องพึ่งพาระบบเศรษฐกิจการค้า ซึ่งล้วนจำเป็นที่จะต้องการเงินในการดำรงชีวิต เมื่อชาวบ้านไม่สามารถหางานรับจ้างในหมู่บ้านได้ พวกเขาจึงเลือกหาหนทางหาเงินโดยการเข้ามาหางานทำขายแรงงานในเมืองเชียงใหม่ แต่ก็ยังมีอาชีพหลักในหมู่บ้านคืออาชีพทำไร่ทำนา

แรงงานกลุ่มนี้จะไม่เข้ามาขายแรงงานระยะยาว แต่จะลงมาขายแรงงานในช่วงเฉพาะที่พวกเขาเสร็จสิ้นจากภารกิจในการทำไร่ทำนาในหมู่บ้านแล้วเท่านั้น เมื่อถึงฤดูกาลทำนาทำไร่ พวกเขา ก็จะกลับเข้าสู่ชุมชนหมู่บ้านของตนเอง เพื่อกลับไปทำไร่ทำนาของตนเอง

ประการที่สาม เป็นกลุ่มต้องการศึกษาต่อ แรงงานกลุ่มนี้ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย ส่วนใหญ่เป็นเยาวชนที่จบการศึกษาจากในหมู่บ้าน บางคนจบชั้น ป.6 อีกส่วนจบชั้น ม.3 และ ม.6 เยาวชนกลุ่มนี้มีจุดมุ่งหมายในชีวิตของแต่ละคนคือ การเรียนหนังสือต่อหลังจบจากการศึกษาระดับต่างๆที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งเยาวชนส่วนใหญ่แล้วพ่อแม่ยากจนไม่สามารถที่จะส่งลูกเรียนต่อระดับสูงได้ และบางคนเมื่อเรียนจบระดับมัธยมในหมู่บ้านแล้ว ไม่สามารถสอบเข้าเรียนต่อระดับอุดมศึกษาในสถาบันการศึกษาของภาครัฐได้ จะเข้าไปศึกษาเรียนต่อในสถาบันของภาคเอกชน

ชนพ่อแม่ก็ไม่สามารถจะแบกภาระในการหาเงินส่งให้ลูกเรียนต่อได้ เงื่อนไขดังกล่าวทำให้เยาวชนกลุ่มนี้ตัดสินใจเลือกลงมาขายแรงงานรับจ้างอยู่ในเมืองเพื่อเรียนหนังสือ โดยการส่งตัวเอง

หลายคนเลือกเวลารับจ้างขายแรงงานในสถานประกอบการที่ทำงานในช่วงกลางวัน แล้วหาโอกาสไปเรียนหนังสือในช่วงภาคค่ำ โดยส่วนใหญ่จะทำงานในสถานประกอบการบริการเติมน้ำมันกลางวันและร้านอาหาร อีกหลายคนเลือกทำงานในช่วงวันจันทร์ถึงวันศุกร์ แล้วหาโอกาสไปเรียนหนังสือในวันเสาร์อาทิตย์ ที่พบคือ โรงงานทำเครื่องประดับ ตู้ซ่อมรถ และร้านขายของ

แรงงานกลุ่มนี้มีความรู้สึกว่าการลงมารับจ้างขายแรงงานกับการที่ต้องส่งตัวเองเรียนหนังสือด้วยนั้น สิ่งที่เป็นคือความอดทน ในฐานะที่เป็นชาวเขากับการใช้ชีวิตรับจ้างขายแรงงานในเมืองนั้น ไม่ใช่เป็นสิ่งที่ง่ายสำหรับพวกเขา การเอาตัวเอาเปรียบและการถูกเหยียดหยามของคนอื่นต่อความเป็นชาวเขาเป็นสิ่งที่ทุกคนเคยประสบปัญหา แต่สิ่งที่พวกเขาลึกเลียดคือ ความอดทนกับการพยายามหาข้ออธิบายข้อเท็จจริงให้กับเพื่อนร่วมงานที่ไม่เข้าใจพวกเขา ยิ่งไปกว่านั้น ค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตที่จำเป็นต้องแบ่งส่วนหนึ่งเพื่อการหล่อเลี้ยงชีวิต และอีกส่วนหนึ่งสำหรับเก็บออมเป็นค่าเทอมค่าเล่าเรียนเพื่อจะได้เรียน เป็นสิ่งที่จำเป็นต้องและใช้ทั้งความอดทนอดกลั้นและเรี่ยวแรงกายที่มีอยู่กับการรับจ้างขายแรงงานในชีวิตทำงานแต่ละวันแต่ละคืน

ประการที่สี่ กลุ่มที่ไม่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเองในหมู่บ้าน แรงงานกลุ่มนี้เคยประกอบอาชีพทำไร่ทำนา ในหมู่บ้านมาก่อนที่พวกเขาจะลงมารับจ้างขายแรงงานในเมือง แต่เนื่องจากพวกเขาต้องเผชิญกับปัญหาการไม่มีพื้นที่ทำกิน ซึ่งสาเหตุของการไม่มีพื้นที่ทำกินของแต่ละคนมีสาเหตุแตกต่างกัน บางคนเกิดจากพ่อแม่ไม่มีพื้นที่ทำกินมาก่อน บางคนเกิดจากการที่มีกรรมป้าไม่เข้ามาประกาศตั้งเขตอุทยานแห่งชาติทับพื้นที่ทำกินของพวกเขา จนปัจจุบันพวกเขาไม่สามารถที่จะทำการเพาะปลูกในพื้นที่ที่เคยทำได้อีก บางคนเกิดจากการมีพื้นที่น้อยมาก พ่อแม่ไม่สามารถจะแบ่งปันมรดกพื้นที่ทำกินให้ลูกได้ทุกคน แต่จะได้สัตว์เลี้ยงเป็นวัวควายจากพ่อแม่แทน ซึ่งสุดท้ายการเลี้ยงสัตว์ที่มีเพียงไม่กี่ตัวจะหมดไปกับการขายเพื่อแลกกับข้าว บางคนเกิดจากการมีหนี้สินในการลงทุนปลูกพืชเศรษฐกิจแล้วขาดทุนจึงขายพื้นที่ทำกิน และอีกคนเกิดจากการอยากลองเปลี่ยนอาชีพ จากการทำไร่ทำนา หันมาประกอบอาชีพค้าขาย จึงขายพื้นที่บางส่วน แต่เนื่องจากต้องประสบกับภาวะเศรษฐกิจถดถอย การค้าขายขาดทุนติดหนี้ จึงขายพื้นที่ทำกินจนหมด เมื่อไม่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง พวกเขาจึงไม่สามารถที่จะเลี้ยงชีพอยู่ในหมู่บ้านได้ จึงตัดสินใจเลือกลงมารับจ้างขายแรงงานในเมือง

แรงงานกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ค่อนข้างอยู่ในเมืองนานกว่ากลุ่มอื่น และเป็นกลุ่มที่อพยพมาขายแรงงานทั้งครอบครัว

2.2 การดำเนินวิถีชีวิตอยู่ในเมือง

ลักษณะงานรับจ้างที่กลุ่มแรงงานชาวปกาเกอะญอทำอยู่ในปัจจุบันเป็นงานรับจ้างขายแรงงานนอกระบบ ไม่มีหน่วยงานจากภาครัฐหรือองค์กรเอกชนใดเข้ามาตรวจสอบและให้ความช่วยเหลือกับพวกเขาในยามที่พวกเขาเผชิญกับปัญหาการวิตรอนสิทธิ การเอาตัวเอาเปรียบแรงงานและค่าแรงงาน โดยการใช้อำนาจจากการเป็นนาย

จ้างปฏิบัติต่อพวกเขา และที่สำคัญ อุปสรรคปัญหาในการทำงานที่เกิดจากตัวของกลุ่มแรงงานชาวปกาเกอะญอเองคือ งานรับจ้างที่ทำอยู่ในเมืองนั้นส่วนใหญ่ล้วนเป็นงานที่ใหม่สำหรับการทำงานในชีวิตของพวกเขา จึงเป็นงานที่ต้องเสี่ยงกับการทำงานโดยที่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในการทำงาน จำเป็นที่จะต้องปรับตัวเองและเรียนรู้กับการทำงาน

ลักษณะการเข้ามาทำงานของแรงงานชาวปกาเกอะญอมืออยู่ด้วยกัน 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก เป็นคนที่เคยผ่านประสบการณ์ในการมาขายแรงงานอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่มานาน บางคนอยู่นานถึง 8 ปี บางคนเคยผ่านทำงานรับจ้างอยู่กับสถานประกอบการมาแล้วหลายแห่ง และเป็นคนที่มียุวกาที่ทั้งที่เป็นคนพื้นราบและเป็นชาวปกาเกอะญอด้วยกันอยู่มาก สามารถพึ่งพาเพื่อนฝูงให้ช่วยแนะนำงานในสถานประกอบการใหม่ในยามที่ต่งงาน ไม่มีงานทำ

ลักษณะที่สอง เป็นกลุ่มที่ต้องพึ่งตนเองในการหางาน เพราะรู้จักเพื่อนฝูงน้อยและไม่มีข้อมูลในการเข้ามาหางานรับจ้างทำในเมือง แรงงานบางคนเล่าว่า ช่วงก่อนไม่เคยคิดว่าจะลงมาทำงานอยู่ในโรงงาน แต่ด้วยสาเหตุที่เข้ามาแล้วจำเป็นต้องหางานทำให้ได้ ไม่มีทางเลือกอื่น รู้แต่เพียงว่ามีสถานประกอบการไหนบ้างที่ต้องการแรงงาน และจะขายแรงงานตนเองที่ไหนได้ ด้วยความอยากมีงานทำหาเงินเพื่อเลี้ยงชีพในช่วงแรกจำเป็นต้องทำงานไว้มาก่อนจริงๆ แล้วพวกเขามีใช้ไม่เคยมีประสบการณ์เข้ามาในเมืองเชียงใหม่ โดยส่วนใหญ่แล้วทุกคนจะเคยมาเชียงใหม่ และรู้จักสถานที่ต่างๆ ในเมืองเชียงใหม่อยู่พอสมควร บางคนเคยมาเที่ยว บางคนเคยมาทำงานมาก่อน บางคนเคยมาเรียนหนังสือ

การเข้ามาหางานทำในช่วงแรกมีวิธีการเข้ามาอาศัยในตัวเมืองที่แตกต่างกัน ส่วนหนึ่งลงมามาอาศัยอยู่ที่วัด เช่น วัดศรีโสดา วัดเจดีย์หลวง บางคนก็มาอาศัยอยู่กับเพื่อนตามหอพักต่างๆ

อย่างไรก็ตาม แรงงานชาวปกาเกอะญอที่เข้ามาทำงานอยู่ในเมืองเชียงใหม่ ทั้งที่เข้ามาทำงานโดยการแนะนำจากเพื่อนฝูงและที่เข้ามาทำงานด้วยการพึ่งตนเองนั้น ไขว่คว้าประสบปัญหาในการทำงานที่แตกต่างกัน แต่กลับพบว่าปัญหาที่แรงงานกลุ่มนี้ทุกคนจะประสบมีลักษณะคล้ายกันคือ ปัญหาการใช้แรงงานในลักษณะงานที่หนักและใช้แรงงานเกินเวลาจากนายจ้าง โดยแรงงานส่วนใหญ่จะมีความรู้สึกเหมือนกันคือ รู้สึกว่าเจ้าของสถานประกอบการนายจ้างไม่มีความยุติธรรมต่อลูกจ้าง โดยเฉพาะกลุ่มแรงงานที่เป็นชาวเขา

กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการโรงงาน

สถานประกอบการโรงงานในตัวเมืองเชียงใหม่ที่ทำการศึกษามีทั้งหมด 3 แห่ง คือ โรงงานทำโครงเหล็ก เชื่อมกลึงทำประตูหน้าต่าง โรงงานผลิตปุ๋ยยา และโรงงานทำเฟอร์นิเจอร์ มีแรงงานชาวปกาเกอะญอเข้ามาทำงานรับจ้างอยู่ในโรงงานรวม 16 คน เป็นชาย 14 คน หญิง 2 คน ผู้หญิงสองคนเป็นครอบครัวเดียวกันกับผู้ชายที่เข้ามารับจ้างทำงานอยู่ในโรงงานผลิตปุ๋ยยา

แรงงานชาวปกาเกอะญอที่ทำงานอยู่ในโรงงานทำโครงเหล็กเชื่อมกลึงแห่งหนึ่งในเชียงใหม่เล่าว่า สถานประกอบการนี้นายจ้างมีที่พักให้กับลูกจ้างในสถานประกอบการ แต่ใช้ว่าจะให้อยู่ฟรี นายจ้างจะหักค่าที่พักเดือนละ 800 บาทต่อคน กลุ่มเพื่อนลูกจ้างคนอื่นที่มีบ้านพักอยู่ในตัวเมืองจะไม่อาศัยอยู่ที่พักของนายจ้าง แต่กลุ่มแรงงานปกาเกอะญอต้องอาศัยที่พักในสถานประกอบการนั้นเนื่องจากไม่มีเงินพอที่จะไปเช่าอยู่ตามหอพัก อีกอย่างหนึ่ง นายจ้างจะพยายามบังคับให้ลูกจ้างที่มาจากที่ห่างไกล ยิ่งกรณีที่เป็นชาวเขา จะถูกบังคับให้พักอยู่

ในที่ทำงาน และที่สำคัญ แรงงานกลุ่มนี้บอกว่า สำหรับพวกเขาภาระจะหางานที่ใหม่ทำในปัจจุบันก็มีใช้จะหาได้ง่าย จึงจำเป็นต้องอดทนสู้ทำงานและพักอยู่กับนายจ้าง

นายจ้างกำหนดเวลาเข้าทำงานช่วงเช้าเริ่มตั้งแต่ 8.00 น. ช่วงเที่ยงให้หยุดพักทำงานตั้งแต่ 12.00-13.00 น. ส่วนตอนเย็นจะเลิกงานเวลา 17.00 น. บางสถานประกอบการมีเครื่องตอกบัตรจับเวลาทำงาน แต่ในทางปฏิบัติจริงนายจ้างเจ้าของสถานประกอบการกลับไม่ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่วางเอาไว้ กลุ่มแรงงานปกากะญอที่พักอาศัยอยู่ในสถานประกอบการจะต้องเริ่มทำงานตั้งแต่เวลา 7.30 น. โดยนายจ้างอ้างเหตุผลว่าเพื่อมาเตรียมงานก่อน เวลาเลิกงาน คนอื่นที่มีบ้านอยู่ในเมืองเชียงใหม่ก็จะปล่อยให้กลับบ้าน แต่กลุ่มชาวปกากะญอที่พักอาศัยอยู่ในสถานประกอบการยังต้องช่วยทำงานอย่างอื่นให้กับนายจ้าง ไม่ว่าจะเป็นของ ปลูกสร้างขยายพื้นที่โรงงาน ไปส่งของ และงานพัฒนาตดหญ้าสร้างรั้วให้กับนายจ้าง แรงงานกลุ่มนี้มีความรู้สึกที่นายจ้างเอารัดเอาเปรียบลูกจ้าง เพราะไม่เคยคิดค่าแรงที่ทำงานล่วงเวลาในแต่ละวันให้กับแรงงาน โดยให้เหตุผลว่ามาอาศัยอยู่ด้วย ทั้งที่แต่ละเดือนนายจ้างจะหักค่าเช่าที่พัก

พะตีจะพอ ซึ่งเป็นชาวปกากะญอที่มาทำงานอยู่ในสถานประกอบการในโรงงานผลิตปุ๋ยยาการเกษตรแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ เล่าว่า แท้ที่จริงนั้นครอบครัวของตนมาทำงานรับจ้างอยู่กับนายจ้างสถานประกอบการแห่งนี้ มีสาเหตุมาจากการที่นายจ้างคนนี้มาลงทุนให้ปลูกกะหล่ำโดยเป็นผู้ลงทุนค่าปุ๋ยค่ายาและเมล็ดพันธุ์ สุดท้ายราคาผลผลิตไม่ดีจึงขาดทุน เป็นหนี้สินให้กับนายจ้าง และที่สำคัญ ได้ไปกู้ยืมเงินจากทาง ธ.ก.ส. เพื่อหวังในการใช้หนี้ และมาทำการลงทุนเพาะปลูกกะหล่ำปลีใหม่ แต่แล้วก็ล้มเหลว จึงทำให้ไม่สามารถที่จะใช้คืนหนี้สินให้กับนายจ้าง และทาง ธ.ก.ส. ได้ สุดท้ายจึงตัดสินใจขายพื้นที่ทำกินเพื่อการใช้หนี้ แต่ก็ยังไม่หมด นายจ้างจึงชวนมาทำงานอยู่ในสถานประกอบการ ส่วนหนึ่งเพื่อเป็นการใช้หนี้สินและเพื่อมีรายได้ในการหล่อเลี้ยงชีวิตครอบครัว แต่เมื่อพาครอบครัวมาทำงานอยู่ในสถานประกอบการ กลับต้องเผชิญกับปัญหามากมาย โดยเฉพาะการที่นายจ้างมีการเอารัดเอาเปรียบ ใช้งานหนักและใช้แรงงานเกินเวลา โดยไม่มีสวัสดิการอะไรให้ นอกเหนือจากการให้ที่พักอาศัยอยู่หลังโรงงานและใช้ให้เป็นผู้ดูแลโรงงานในยามกลางคืน ครอบครัวพะตีจะพอมีความรู้สึกที่ นายจ้างไม่เป็นธรรม นอกจากใช้แรงงานตนเองในช่วงกลางวันแล้วยังใช้แรงงานในช่วงกลางคืนอีก แต่ด้วยปัญหาการติดหนี้สิน ครอบครัวนี้จึงไม่มีทางออก

แรงงานชาวปกากะญอที่ทำงานในสถานประกอบการเฟอร์นิเจอร์บอกว่า ในการทำงานแต่ละวันทางนายจ้างจะเข้มงวดกับเวลาทำงานมาก หากวันใดมาช้าหน่อยก็จะหักเงินเดือนโดยที่ไม่ฟังเหตุผลจากกลุ่มแรงงาน เหตุการณ์แบบนี้เกิดขึ้นกับทุกคน โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานที่เป็นชาวปกากะญอ แต่ในขณะที่มาทำงานก่อนเวลานายจ้างกลับไม่คิดเงินเพิ่มให้ เวลาเลิกงานไม่เคยตรงเวลา อ้างว่างานจำเป็นต้องเสร็จ หลังเลิกงานนายจ้างจะพูดคำว่า “ขอแรงแหม่นหน่อย” หมายถึงขอแรงทำงานอีกหน่อย คำพูดคำนี้เป็นที่ได้ยินจากปากนายจ้างประจำบางที่ต้องไปส่งของกลับมา 23.00 น. นายจ้างก็ไม่เคยคิดเวลาล่วงเกินที่กลุ่มแรงงานให้กับเขา ทั้งๆที่รู้ว่าการที่เขายอมมาทำงานเป็นลูกน้องให้กับนายจ้างนั้นก็เพื่อหวังที่จะได้ค่าแรงที่มันยุติธรรม

อีกสิ่งหนึ่งที่แรงงานปกากะญอกลุ่มนี้มีความรู้สึกกระทบกระเทือนในจิตใจที่มาทำงานร่วมกับนายจ้างและกลุ่มเพื่อนร่วมงานอยู่ในโรงงานคือ การถูกเหยียดหยามจากนายจ้างและกลุ่มเพื่อนร่วมงาน คำพูดที่เหยียดหยามและการมีอคติที่ไม่ดีต่อชาวเขาว่า “อ้ายยางดอย งานอย่างอื่นสู้ทำไม่เป็น เป็นแต่ทำอะไรทำลายป่าอย่างเดียว

หรือ" (ไม่มีความสามารถที่จะทำงานอย่างอื่นเลยหรือ เวลาให้ทำงานก็ช้า พุดก็ไม่ชัด แกรมฟังไม่รู้เรื่อง) ยิ่งกว่านั้น นายจ้างและเพื่อนร่วมงานเมื่อรู้ว่าตนเองเป็นชาวเขาแล้วจะหยอกล้อดูถูกเหยียดหยามว่าเป็นคนชาวคอย ไม่ทันสมัย สอนยาก เป็นคนเฉื่อยชา ไม่ยอมเข้าใจงาน และถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนในป่า

แรงงานกลุ่มนี้ยอมรับว่าเรียนรู้งานช้าเพราะไม่เคยทำมาก่อน แต่เพื่อนร่วมงานจะใช้จุดนี้ให้ตนเองทำงานที่เป็นงานยากของหนักโดยไม่อาจปฏิเสธและต่อรองได้ บางทีนายจ้างให้มีการทดลองทำงานในแต่ละคนประมาณ 2-3 เดือน โดยให้ค่าแรงงานต่อแต่ละเดือนที่ต่ำ บางคนได้ตั้งแต่ 2,500 บาทต่อเดือน โดยให้เหตุผลว่ายังไม่มีประสบการณ์ในการทำงาน

ปัจจุบันหางานยากยิ่ง ถ้าเป็นชาวเขาแล้วไม่มีการศึกษาจะหางานทำที่ไหนก็ลำบาก แรงงานชาวปกากะญอจะถูกกีดกันในเรื่องของการเป็นชาวเขา ไม่มีความสามารถที่จะหางานทำที่ดีกว่า โดยส่วนลึกแรงงานบางคนที่มีประสบการณ์ทำงานมานานเริ่มมีความรู้ท้อแท้กับการทำงานในโรงงาน แต่ด้วยสาเหตุที่ไม่สามารถหางานทำที่ดีกว่าได้จึงจำเป็นต้องอดทนทำงานต่อ แรงงานบางคนสะท้อนความรู้สึกว่า แท้ที่จริงแล้วเวลาทำงานเขาพร้อมที่จะทำด้วยทั้งแรงกายและจิตใจ และพร้อมที่จะรับฟังการชี้แนะและปฏิบัติ ที่สำคัญ เขาได้ทุ่มเททำงานเหมือนกับการถวายแรงกายและจิตใจเท่าที่ตนมีเรี่ยวแรงในแต่ละวันอย่างเต็มความสามารถและตลอดเวลาที่เขาทำงานให้กับนายจ้าง ไม่ว่างานหนักหรือเบา ซึ่งต่างกับคนที่เขามีประสบการณ์ ทำเพียงให้เสร็จๆไปและคอยที่จะหลบงาน แต่นายจ้างไม่กล้าที่จะดุว่าตักเตือนเพราะกลัวคนที่มีประสบการณ์ทำงานนั้นออกจากโรงงานของตนเอง จึงคิดว่าการทำงานของแรงงานชาวปกากะญอที่ถูกนายจ้างใช้งานอย่างทุกวันนี้ไม่มีความเป็นธรรมให้กับกลุ่มแรงงาน หากมีช่องทางในการหางานทำที่อื่นที่มีนายจ้างที่ดีและเข้าใจลูกจ้าง ทำงานอย่างพินิจได้ ก็จะออกไปจากสถานประกอบการที่ทำอยู่ในปัจจุบัน

กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการบริการเติมน้ำมัน

สถานประกอบการบริการเติมน้ำมันในตัวเมืองเชียงใหม่ที่ทำการศึกษามีทั้งหมด 3 แห่ง มีแรงงานชาวปกากะญอเข้ามาทำงานรับจ้างรวม 27 คน เป็นชาย 18 คน หญิง 9 คน แรงงานกลุ่มนี้มีทั้งที่เข้ามาทำงานเป็นครอบครัวและเข้ามาทำงานเพื่อหาเงินส่งตัวเองเรียนหนังสือต่อ

แรงงานชาวปกากะญอที่แสดงความจำนงในการเข้ามารับจ้างเพื่อการศึกษาเล่าเรียนบอกว่า เนื่องจากมีฐานะยากจน มีสมาชิกภายในครอบครัวมาก พ่อแม่ผู้ปกครองไม่มีความสามารถที่จะให้การศึกษาแก่ลูกหลานทุกคนได้ นอกจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจแล้ว ยังมีทัศนคติอีกส่วนที่สร้างแรงกดดันให้ตนเอง ทั้งในชุมชนมองว่าตนเองเป็นคนยากจนของชุมชนหมู่บ้าน และสังคมภายนอกมองว่าเป็นกลุ่มที่เสียเปรียบที่เกิดขึ้นมาอยู่ในสถานะของความเป็นชาวเขา ความรู้ความสามารถมีไม่เท่าทันต่อการพัฒนาในยุคปัจจุบัน แรงงานชาวปกากะญอกลุ่มนี้จึงมีความต้องการที่จะเลื่อนสถานะของตนเอง โดยการศึกษาเป็นวิธีเดียวที่กลุ่มดังกล่าวเห็นว่าสามารถที่จะช่วยยกสถานภาพและยกระดับของตนเองให้เท่าเทียมกับคนกลุ่มใหญ่ในสังคมได้

อย่างไรก็ตาม การที่แรงงานกลุ่มนี้จะเข้ามาขายแรงงานในสังคมเมืองนั้นก็ไม่ได้ราบรื่น พวกเขามีความคิดเห็นว่า การทำงานจำเป็นที่จะต้องมีการปรับตัวเอง แต่ละบุคคลในกลุ่มมีความยากง่ายในการปรับตัวที่แตกต่างกัน

กล่าวคือ กลุ่มคนที่มีการศึกษาและเคยมีโอกาสใช้ชีวิตอยู่ในเมืองก็จะมีการเปลี่ยนแปลงตนเองเข้าสู่สังคมในเมือง และสามารถปรับตัวเองต่อระบบการทำงานที่ง่ายกว่า

แรงงานชาวปกาเกอะญอที่ทำงานในสถานบริการเดิมน้ำมันมีความรู้สึกและความต้องการที่คล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะในเรื่องของการถูกเอารัดเอาเปรียบจากการใช้แรงงานที่เป็นส่วนเกิน เรื่องค่าตอบแทนที่ถูก และที่สำคัญ คือ การถูกเหยียดหยามในเรื่องของความต่างชาติพันธุ์ที่เป็นกลุ่มชาวเขา ซึ่งในการทำงานแต่ละวันนั้นจะเป็นที่ถูกจับตาจากหัวหน้าให้ยืนทำงาน บางสถานบริการจะไม่ทำที่นั่งพักให้กับพนักงาน แต่ก็มีสถานบริการเดิมน้ำมันหนึ่ง ที่พบว่าผู้จัดการบริษัทเป็นชาวปกาเกอะญอด้วยกัน

นายปัญญา เป็นชาวปกาเกอะญอและเป็นผู้จัดการสถานบริการเดิมน้ำมัน แสดงความคิดเห็นว่า จริงๆ แล้วในสามสถานบริการเดิมน้ำมันที่ตนดูแลรับผิดชอบอยู่นั้นมีพี่น้องชาวปกาเกอะญอมาทำงานอยู่ด้วยมากถึง 70 คน จากประสบการณ์ที่ทำงานมาได้ 6 กว่าปีนั้น สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาชัดเจนกับกลุ่มแรงงานชาวปกาเกอะญอที่ลงมาทำงานในประเภทนี้คือ การถูกเอารัดเอาเปรียบในเรื่องค่าจ้างแรงงานที่ถูก การทำงานเป็นงานที่ค่อนข้างหนัก และการถูกเอารัดเอาเปรียบตลอดเวลาในเรื่องของการจ่ายค่าแรงเงินเดือนไม่ตรงเวลา นายปัญญาให้ความเห็นว่า ปัญหาดังกล่าวมีสาเหตุสำคัญจากการที่เจ้าของสถานประกอบการไม่เข้าใจถึงชีวิตการเป็นแรงงานรับจ้างและมีอคติในเรื่องของชาวเขา และจากประสบการณ์ที่ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนกับผู้จัดการคนอื่นนั้น นายปัญญามีความเห็น ว่า โดยส่วนใหญ่แล้วเจ้าของสถานบริการเดิมน้ำมันแต่ละแห่งมีความต้องการลูกจ้างที่เป็นชาวเขาเป็นส่วนใหญ่ โดยที่มีทัศนคติว่ากลุ่มแรงงานที่เป็นชาวเขาเป็นกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถต่ำ และสามารถจะต่อรองโดยใช้ความเป็นนายจ้างมาเป็นอำนาจในการต่อรอง นี่คือนโยบายที่กลุ่มแรงงานเหล่านี้ทุกคนเคยประสบและต้องเผชิญอยู่ในปัจจุบัน

ครอบครัวของชุมพลมีด้วยกัน 3 คน มีลูกอายุ 1 ปี 4 กว่าเดือน อพยพมาทำงานอยู่ในสถานบริการเดิม น้ำมันแห่งหนึ่งในเมืองเชียงใหม่ ชุมพลเล่าว่า สาเหตุที่ตนเองต้องอพยพครอบครัวออกจากหมู่บ้านมาหางานทำอยู่ในเมืองเพราะไม่สามารถจะทำมากินอยู่ในหมู่บ้านได้ ทำนาทำไร่ก็ไม่พอกิน จะทำการเลี้ยงไม้ก็ต้องเสี่ยงกับการถูกจับจากป่าไม้ เมื่อไม่สามารถจะอยู่ในหมู่บ้านได้จึงตัดสินใจพาครอบครัวออกมาหางานทำ แต่เมื่อมาทำงานในเมืองต้องเผชิญกับปัญหามากมาย ทั้งปัญหาการถูกหลอกจากนายจ้างว่าจะให้เงินเดือนละ 3,000 บาท แต่สิ้นเดือนนายจ้างให้แค่ 2,200 บาท และปัญหาการถูกเหยียดหยามในเรื่องของความเป็นชาวเขา ตลอดจนปัญหาการใช้แรงงานที่หนัก ทางออกหนึ่งที่ครอบครัวของชุมพลใช้ในการแก้ปัญหา คือ การตัดสินใจลาออกแล้วไปทำงานในสถานประกอบการที่ใหม่โดยไม่ได้รับเงินประกันคืน

ปัญหาอีกประการหนึ่งที่พบในแรงงานกลุ่มนี้คือ การถูกตัดเงินเดือนในกรณีที่เดิมน้ำมันเกินขีดเล็กน้อย ปัญหาส่วนนี้เป็นปัญหาที่กลุ่มแรงงานพูดออกมาว่าที่จริงแล้วถ้านายจ้างคิดให้ดีและมีคุณธรรมต่อลูกจ้างกรณีนี้มันไม่ใช่จะเป็นปัญหา เพราะในการบริการเดิมน้ำมันนั้น ความจริงมันไม่สามารถที่จะเติมได้ตรงทุกครั้งเสมอไป บางช่วงจะมีรถเข้ามาบริการเดิมน้ำมันจำนวนมาก จำเป็นต้องรีบทำงานกันทุกคน ทำงานช้าก็ถูกด่าอีก ความผิดพลาดในการเติมน้ำมันเกินไม่ใช่เกิดขึ้นบ่อยและทุกครั้ง และในความเป็นจริงนั้นแต่ละวันส่วนใหญ่แล้วน้ำมันจะเหลืออยู่ในเครื่องจากที่เติมให้กับผู้มาใช้บริการเดิมน้ำมันไม่หมด บางวันแต่ละเครื่องจะได้กำไรที่น้ำมันหลงเหลืออยู่ถึง 30-40 ลิตร นายจ้างไม่เคยคิดเลย แต่หากวันใดที่น้ำมันออกไปเกินแค่ 2-3 ขีด นายจ้างก็จะตัดเงินเดือนทันที

ในส่วนแรงงานที่เป็นผู้หญิงบอกว่า การทำงานอยู่กับน้ำมันนานๆนั้นรู้สึกทำให้สุขภาพไม่ดี บางทีเมื่อได้กลิ่นน้ำมันมากๆจะเกิดอาการเวียนหัว อายากอาเจียน และที่สำคัญกินข้าวไม่ค่อยได้ ยิ่งในช่วงที่ต้องทำงานกะกลางคืน ต้องอดหลับอดนอน ร่างการทรุดโทรมเร็วมากถ้าหากร่างกายไม่สามารถที่จะต้านกับกลิ่นน้ำมันได้ สังเกตได้จากผิวของกลุ่มแรงงานส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มีผิวดำคล้ำ

นอกเหนือจากนั้นในเรื่องสวัสดิการลูกจ้างนั้นแทบจะไม่มี ไม่ว่าจะเป็นประกันสังคม การบริการค่ารักษาพยาบาล การบริการข้อมูลข่าวสาร การบริการชุดทำงาน การบริการที่อยู่อาศัยฟรี ในสถานประกอบการมีสิ่งเหล่านี้แต่ไม่ใช่ให้บริการฟรี เป็นการให้บริการในลักษณะของการเช่าผ่อนเป็นรายเดือน แรงงานชาวปกาเกอะญอเล่าว่าเพื่อนในกลุ่มเคยมีอุบัติเหตุในสถานบริการเติมน้ำมันในช่วงของการปฏิบัติงานจนแขนหัก แทนที่นายจ้างจะช่วยนำส่งโรงพยาบาลและช่วยค่ารักษาพยาบาล กลับเป็นเพื่อนสมาชิกชาวปกาเกอะญอด้วยกันที่ต้องไปส่ง ช่วยดูแลและค่ารักษาพยาบาลก็ได้จากค่าแรงที่ผู้ป่วยได้ทำงานมา 22 วัน ทางนายจ้างเจ้าของสถานประกอบการไม่มีความเป็นห่วงเป็นใยและไม่มีสวัสดิการอะไรให้แต่อย่างใด หน้าที่ยังมากอดต้นถามว่าทำงานไหวหรือยัง

กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการร้านอาหาร

ในสถานประกอบการร้านอาหารที่ทำการศึกษาค 3 แห่ง มีแรงงานชาวปกาเกอะญอที่เข้ามาทำงานรับจ้างถึง 13 คน เป็นผู้ชาย 5 คน ผู้หญิง 8 คน ทั้งหมดเป็นเยาวชน และพบว่ามีจำนวน 9 คน ที่ทำงานและส่งตัวเองเรียนหนังสือด้วย แรงงานกลุ่มนี้บอกว่าจะหาโอกาสไปเรียนในช่วงภาคค่ำและในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ เรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและระดับอุดมศึกษา ส่วนอีกกลุ่มที่ไม่เรียนหนังสือนั้นจะเป็นกลุ่มที่ลงมาทำงานเนื่องจากความยากจนและไม่มียานพาหนะในหมู่บ้าน

แรงงานกลุ่มนี้กล่าวว่า เป็นงานที่ต้องใช้ความระมัดระวังในการปรับตัวและจำเป็นที่จะต้องใช้ความอดทนในการทำงาน อีกทั้งต้องเสี่ยงกับการถูกล่อลวงในการขายบริการทางเพศ ยิ่งไปกว่านั้นจะต้องเคยหลีกเลียงและทนกับการดูถูกเหยียดหยามประนามจากผู้คนสังคมในชุมชนหมู่บ้านที่มีทัศนคติไม่ดีต่อคำว่าเด็กเสิร์ฟในร้านอาหาร และผู้คนสังคมในเมืองที่มีทัศนคติต่อคำว่าเด็กเสิร์ฟชาวเขาที่ง่ายต่อการล่อลวง ตลอดจนต้องประสบกับปัญหาในเรื่องของการถูกล้อเลียนคำพูดในการสื่อสารกับแขกที่มาทานอาหาร กับศัพท์ชื่ออาหารบางประเภทที่แรงงานบางคนไม่เข้าใจ นอกเหนือจากนั้นยังถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายจ้างเจ้าของสถานประกอบการ ทั้งในด้านการใช้แรงงานที่หนัก การใช้แรงงานเกินเวลา การจ่ายค่าแรงงานที่ต่ำ ไม่ตรงเวลา และไม่มีสวัสดิการจากนายจ้าง ประเด็นปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งที่ถูกระทำและเป็นทุกข์อยู่ในจิตใจของแรงงานกลุ่มนี้

แรงงานที่เป็นผู้หญิงบอกความรู้สึกของตนว่า การเป็นชาวเขาและยังเป็นผู้หญิงนั้น การทำงานในร้านอาหารมันเริ่มมีปัญหาตั้งแต่ความคิดที่ไม่ยอมรับจากชุมชนหมู่บ้าน ความเป็นผู้หญิงชาวปกาเกอะญอมีวัฒนธรรมเชิงลบกับการทำงานประเภทนี้ หากผู้คนในชุมชนหมู่บ้านรู้ว่าลูกสาวผู้ใดมาทำงานเป็นสาวเสิร์ฟในร้านอาหาร คนในชุมชนจะมีทัศนคติในทางเสื่อมเสียและเป็นที่ประนามของคนในชุมชน ดังนั้นแรงงานผู้หญิงที่ทำงานในร้านอาหารจึงจำเป็นที่จะต้องคอยระมัดระวังกับการถูกล้อลว่าว่าเป็นสาวเสิร์ฟ ตลอดจนเมื่อทำงานอยู่ในร้านอาหารก็ต้องอดทนกับปัญหาที่จะต้องหลีกเลียงแขกที่มารับประทานอาหารดื่มเหล้าดื่มเบียร์เมื่อเกิดการเมามักจะชอบแตะเนื้อแตะตัว อีกทั้งการใช้คำพูดที่ไม่สุภาพดูถูกเหยียดหยามว่าเป็นเด็กเสิร์ฟชาวเขา บางครั้งหากหมดความอด

ทนเกิดมีการถกเถียงกับแขกในร้านก็จะถูกตำหนิว่าจากนายจ้างว่าการทำงานเป็นผู้ให้บริการต้องอดทน ห้ามเถียงแขก แรงงานผู้หญิงบางคนบอกว่า "สิ่งที่ช่วยแก้ปัญหาของตนเองเพื่อที่จะให้หายจากความทุกข์ในหัวอกหัวใจได้นั้นก็คือน้ำตาของตนเอง" เพราะไม่กล้าที่จะคิดโต้ตอบ จึงทำใจ ถือว่าน้ำตาเป็นเพื่อนที่ดีที่สุด

ปัญหาที่ทำให้แรงงานผู้หญิงมีความรู้สึกท้อแท้ในช่วงของการทำงานคือ ปัญหาสุขภาพ โดยบอกว่าในห้องอาหารเป็นห้องที่มีมลพิษ มีกลิ่นเหม็นกลิ่นบูเหม็นจากแขกที่มาทานอาหาร ยิ่งในช่วงที่มีรอบประจำเดือนนับเป็นวันทำงานที่ทุกข์ทรมานที่สุด เคยมีกรณีที่แรงงานมีรอบประจำเดือนเข้าไปทำงานในร้านถูกควั่นบูเหม็นให้แล้วเบียร์จนถึงกับเป็นลมในร้านขณะทำงาน เหตุการณ์ดังกล่าวยังถูกมองจากนายจ้างผู้ประกอบการตัดสินใจเป็นผู้ที่ไม่สมควรทำงานอยู่ในร้านเพราะปัญหาสุขภาพ ชาวเขาว่าที่แข็งแรงกว่าคนอื่น และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนายจ้างมองว่าเป็นที่อับอายขายหน้าสำหรับแขกที่เข้ามาทานอาหารในร้าน เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้กลุ่มแรงงานมีความรู้สึกว่าการเป็นชาวเขาไม่ใช่ที่จะต้องแข็งแรงกว่าทุกคนที่ไม่ใช่เป็นชาวเขา เงินเดือนเริ่มต้นทำงานก็ได้น้อยกว่ากลุ่มอื่น นายจ้างให้อย่างคุ่มค่า ทั้งทำความสะอาด ล้างถ้วยจาน ยกของ เสิร์ฟอาหาร ทุกอย่าง แต่กลับให้คุณค่าเพียงแค่ว่าความเป็นชาวเขา ไม่มีความเอื้ออาทร สวัสดิการก็ไม่มีและไม่สามารถที่จะถามได้ แม้แต่ชุดทำงานที่พกอาศัยก็ต้องรับผิดชอบด้วยตนเอง ส่วนใหญ่แล้วค่าแรงงานเงินเดือนแรงงานเหล่านี้ได้รับอยู่ในเดือนละ 3,000-4,000 บาท

วาทพ แรงงานชาวปกาเกอะญอคนหนึ่งทำงานในร้านอาหาร เนื่องจากเป็นผู้ที่รู้จักและคุ้นเคยกันกับพี่น้องเจ้าของสถานประกอบการจึงได้เป็นผู้ทำบัญชีการเงิน เป็นที่ชื่นชมและชื่นชอบจากนายจ้าง วาทพบอกว่า อันที่จริงในร้านอาหารที่ทำอยู่ก็มีพี่น้องชาวเขาอยู่หลายคนทำงานอยู่ด้วย แต่การปฏิบัติตนของนายจ้างต่อลูกจ้างแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน นายจ้างจะเลือกปฏิบัติกับลูกจ้างที่ทำงานหลายแบบหลายวิธี ส่วนที่นายจ้างได้ปฏิบัติดีกับวาทพนั้นเนื่องจากส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่เคยมีความสัมพันธ์คุ้นเคยกับญาติพี่น้อง เรียนมาด้วยกัน นอกจากนั้นตนเองก็มีการศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษาและสามารถทำงานในตำแหน่งที่เจ้าของต้องการ ค่าแรงที่นายจ้างให้นั้นตนเองถือว่าต่ำ ได้เดือนละ 4,500 บาท แต่นายจ้างจะทำประกันสังคมให้ การทำงานต้องรับผิดชอบกับเงินทั้งหมด บางที่หากเงินขาดหายไปก็จะถูกหักจากเงินเดือนที่ได้รับ และเป็นคนที่ต้องออกจากร้านเป็นคนสุดท้ายทุกคืน

วาทพรู้สึกที่นายจ้างมีการปฏิบัติกับแรงงานอีกหลายคนที่ไม่เป็นธรรม ที่พบคือ การให้ค่าแรงเงินเดือนที่ไม่เป็นธรรมกับแรงงานที่นายจ้างใช้ไป ทั้งใช้งานที่หนักและเกินเวลา จ่ายค่าแรงเงินเดือนไม่ตรงเวลาส่งผลทำให้กลุ่มแรงงานมีปัญหาในเรื่องการใช้จ่ายในการดำเนินชีวิตแต่ละวัน สิ่งที่ทางนายจ้างผู้ประกอบการมีบริการให้พนักงานคือ สามารถทานอาหารได้มื้อเดียวในช่วงตอนเย็นก่อนทำงาน

การแก้ไขปัญหาร่วมกันของแรงงานชาวปกาเกอะญอคือ การไปมาหาสู่เล่าทุกข์สุขแก่กัน หากมีความเดือดร้อนทุกข์ยากก็จะช่วยเหลือกันตามสภาพของแต่ละคนที่มี และคอยให้กำลังใจแก่กันในยามที่เพื่อนชาวปกาเกอะญอในกลุ่มมีความเดือดร้อนทุกข์ยากลำบากใจ

กลุ่มแรงงานในสถานประกอบการบริการรักษาความปลอดภัย

ในสถานประกอบการบริการรักษาความปลอดภัยที่เป็นกรณีศึกษา 1 แห่ง มีกลุ่มแรงงานชาวปกาเกอะญอที่มาทำงานอยู่จำนวน 8 คน โดยเป็นชายทั้งหมด แรงงานกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งออกมาจากหมู่บ้านเนื่องจากความยากจนทางเศรษฐกิจ ไม่มีข้าวพอกินในครอบครัว และไม่มียานรับจ้างประจำทำอยู่ในหมู่บ้าน ตลอดจนประสบ

กับปัญหาการล้มเหลวขาดทุนในการเพาะปลูกพืชผักและการเป็นหนี้สิน ส่วนหนึ่งจาก ธ.ก.ส. อีกส่วนหนึ่งจากการดาวนโหลดจักรยานยนต์จากบริษัท จำเป็นที่จะต้องหาเงินใช้หนี้ แต่งานรับจ้างในหมู่บ้านมีน้อย ไม่สามารถหางานรับจ้างได้ทุกวัน จึงตัดสินใจหันลงมาทำงานรับจ้างอยู่ในเมือง

ลักษณะการเข้ามาทำงาน ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่นายจ้างผู้ประกอบการให้ลูกจ้างชาวปากาเกอะญอที่ทำงานอยู่แล้วกลับสู่หมู่บ้านชักชวนและแนะนำให้เพื่อนฝูงที่รู้จักกันลงมาทำงานรับจ้างอยู่ในบริษัทด้วยกัน อีกส่วนเกิดจากตนเองเข้ามาสมัครทำงานโดยตรงกับบริษัท

แรงงานกลุ่มนี้ต้องเผชิญกับอุปสรรคปัญหาของการทำงานอยู่ไม่น้อย ทั้งปัญหาที่เกิดจากตนเองและปัญหาที่เกิดจากนายจ้างผู้ประกอบการ หนึ่ง ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง กลุ่มแรงงานบอกว่าความเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยดูเหมือนเป็นงานที่ไม่จำเป็นจะต้องออกแรงในการทำงานมากมาย แต่เวลาทำจริงกลับเป็นงานที่ทรมารมาก จำเป็นจะต้องมีความอดทนและต้องมีการปรับตัวเองมาก เพราะต้องอดหลับอดนอน โดยพื้นฐานการดำเนินวิถีชีวิตในช่วงที่ยังอยู่ในชุมชนหมู่บ้านจะให้แรงงานใช้แรงงานใช้เรี่ยวแรงในการทำงานในช่วงกลางวันเป็นส่วนใหญ่ พอมาทำงานอยู่ในเมือง มาเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยนั้น จำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนทั้งระบบร่างกายและปรับตัวในเรื่องของเวลาทำงาน เปลี่ยนเวลาพักผ่อนหลับนอนจากกลางคืนมาเป็นกลางวัน จึงเป็นงานที่ยากต่อการปรับตัวของกลุ่มแรงงาน และสิ่งหนึ่งที่แรงงานกลุ่มนี้รู้สึกกลัวและหวาดระแวงในการทำงานคือ การที่จะต้องอยู่ภายใต้บังคับอยู่ตลอดเวลา ทั้งการบังคับจากนายจ้างและต้องอยู่ใต้บังคับจากตำรวจสายตรวจ มีความอึดอัดและรู้สึกถูกกดขี่มาก และเป็นงานที่จำเป็นต้องเสี่ยงต่อการที่ทรัพย์สินของบริษัทที่กลุ่มแรงงานแต่ละคนถูกมอบหมายให้รับผิดชอบดูแลนั้นจะสูญเสียหาย

เลอสร เคยมีประสบการณ์รูดเซ็นชื่อนของในบริษัทสูญหาย ขณะที่เขากำลังทำหน้าที่รักษาความปลอดภัยในช่วงคืนนั้น เลอสรเล่าว่า ช่วงเวลานั้นตนเพิ่งมาทำงานใหม่ได้แค่เพียง 4 คืน จากการที่ไม่เคยใช้ชีวิตอดหลับอดนอนในช่วงกลางวัน ตลอดจนการที่เคยใช้ชีวิตอยู่ที่หมู่บ้านบนดอยสภาพภูมิอากาศร่มเย็นไม่เหมือนในตัวเมือง ยังไม่สามารถปรับตัวเองได้ ในคืนนั้นตนทำหน้าที่อยู่คนเดียวทั้งคืนจนผลอหลับไปเกือบหนึ่งชั่วโมง ช่วงประมาณตีห้า ตื่นมาอยู่ต่อถึงเจ็ดโมงเช้า กลับบ้านก็มีหัวหน้าเรียกให้ไปพบว่ารูดเซ็นชื่อนของในบริษัทหายไป เลอสรจึงถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ขโมยไปและถูกเหยียดหยามถึงความเป็นชาวเขาที่ไม่เอาการเอางาน อันที่จริงเลอสรบอกว่าตนเองยอมรับในการทำงานบกพร่อง ก่อให้เกิดทรัพย์สินสูญหายจริง แต่การกล่าวหาว่าเป็นผู้ขโมยนั้นรู้สึกเสียใจน้อยใจ ทั้งที่ตนเองเพิ่งลงมาทำงานอยู่ในเมืองได้ไม่กี่วัน และนายจ้างก็ไม่ยอมรับฟังคำอธิบายของเลอสร สุดท้ายเลอสรต้องถูกไล่ออกจากงานและต้องรับผิดชอบใช้ราคาทรัพย์สินที่สูญหายไป 1,800 บาท โดยการกู้ยืมเงินจากเพื่อนร่วมงานด้วยกัน เหตุการณ์ดังกล่าวกลายเป็นความวิตกกังวลให้กับกลุ่มเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน แรงงานที่ทำงานกลุ่มนี้มีความรู้สึกที่ไม่สบายใจที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นกลุ่มขโมย ทั้งที่นายจ้างไม่น่าที่จะกล่าวหา

ในอีกด้านหนึ่ง นายจ้างผู้ประกอบการแทบจะไม่มีสวัสดิการให้ แม้แต่ชุดทำงานจะซื้อในราคาชุดละ 800 บาท โดยหักจากเงินเดือน ส่วนที่พักแรงงานจะรวมตัวกันหาเช่าห้องพัก ช่วยกันออก โดยนายจ้างให้ค่าแรงเป็นเงินเดือนเริ่มต้นเดือนละ 3,500 บาท บางคนทำงานหลายปีจะได้เดือนละ 4,500 บาท เป็นเงินเดือนสูงสุดที่ทางบริษัทให้ แต่แรงงานกลุ่มนี้บอกว่าไม่เคยได้เงินเดือนเต็ม

แรงงานกลุ่มนี้มีความรู้สึก ว่า หากวันใดมีช่องทางในการรับจ้างแรงงานที่ใหม่ที่ดีกว่าก็พร้อมที่จะออกไปรับจ้างกับสถานประกอบการใหม่ เพราะทำงานมาหลายปีไม่เคยมีเงินเก็บ ต้องอดๆอยากๆและทนต่อการดูถูกเหยียดหยามที่นายจ้างมีอคติไม่ดีต่อความเป็นชาวเขา

2.3 ความรู้สึกที่ลงมาทำงานอยู่ในเมือง

แรงงานชาวปกาเกอะญอที่มารับจ้างขายแรงงานอยู่ในสถานประกอบการในเมืองที่เป็นกลุ่มผู้ใหญ่มากและมีครอบครัวจะมีความรู้สึกต่อการมาทำงานอยู่ในเมืองมาก และเกิดการตั้งคำถามต่อตนเองกับความรู้สึกที่พวกเขาทำอยู่ทุกวัน คำถามที่มีอยู่ในจิตใจของพวกเขาเป็นสิ่งที่เจ็บปวดและฝังลึกอยู่ในจิตใจของเขายู่ตลอดเวลา

แรงงานชาวปกาเกอะญอบางคนรู้สึกว่า แท้จริงแล้วความที่ตนเองเป็นผู้นำครอบครัว มีหน้าที่ที่จะต้องดูแลเลี้ยงดูลูกเมียของตนเอง แต่ตนกลับพาครอบครัวทั้งลูกเมียลงมารับจ้างขายแรงงานเป็นลูกน้องคนอื่นเขา ยิ่งกว่านั้น ความรู้สึกที่ตนและครอบครัวเป็นชาวปกาเกอะญอที่เคยมีทั้งบ้าน ที่ดิน ไร่ทำกิน ที่พ่อแม่แบ่งมรดกให้เพื่อหวังในการปลูกพืชผักไร่ข้าวเลี้ยงลูกเมีย แต่ปัจจุบันตนกลับไม่สามารถที่จะดูแลเลี้ยงลูกเมียอยู่ในหมู่บ้านได้ เพราะไม่มีพื้นที่ทำกินแล้ว พื้นที่ทำกินที่พ่อแม่เคยแบ่งให้ตนได้นำไปใช้หนี้กับการลงทุนปลูกพืชเศรษฐกิจขาดทุนตั้งแต่นั้นมาชีวิตครอบครัวก็ล้มเหลว ตอนนี้นึกที่จะพาครอบครัวกลับไปหมู่บ้านก็มีความรู้สึกละอายต่อผู้คนในหมู่บ้าน เพราะไม่มีเงินทองที่จะกลับไปสร้างเนื้อสร้างครอบครัวได้ อยู่ในเชียงใหม่ก็ไม่พอกิน ไหนลูกจะเรียนหนังสือต้องกินต้องใช้ทุกวัน ค่าแรงก็ถูก ยังไม่พอ นายจ้างก็กดขี่ค่าจ้างแรงงานตั้งแต่ตนเองไปถึงลูกเมียในครอบครัว ใจจริงอยากไปหางานทำที่อื่นอยู่เหมือนกัน แต่ก็ไม่ได้ เพราะทุกวันนี้ตนเองยังมีหนี้สินที่ยืมเงินกับนายจ้างอยู่ ในแต่ละเดือนยังจำเป็นที่จะต้องหยิบยืมเงินสร้างหนี้สินเพิ่มขึ้นจากนายจ้างเพื่อมาใช้จ่ายเลี้ยงชีพ ซื้อกินซื้อของใช้ในครอบครัว เงินที่ได้แต่ละเดือนก็ไม่เพียงพอในการใช้จ่าย อีกอย่าง จะไปหางานที่อื่นก็ไม่ได้แล้วเพราะแก่เฒ่าเป็นผู้ใหญ่แล้ว แกมยังไม่รู้หนังสือหนังสือหา กับเขา ทุกวันนี้จึงจำเป็นที่จะต้องขายแรงงานกับเป็นลูกน้องให้กับนายจ้างคนต่อไป ถ้าเป็นไปได้ชีวิตที่ต้องออกจากหมู่บ้านมาขายแรงงานรับจ้างเป็นลูกน้องคนนั้น ตนอยากให้มันจบสิ้นและไปพร้อมกับชีวิตความตายของตนเอง ไม่อยากให้ลูกของตนเองต้องมาใช้ชีวิตเป็นผู้ขายแรงงานรับจ้างเป็นลูกน้องของคนอื่นอีก

เมื่อมองทบทวนชีวิตตนเอง การเป็นลูกผู้ชายชาวปกาเกอะญอ ทั้งที่เคยมีบ้านช่องที่ดินทำกินที่ได้มาจากพ่อแม่ด้วยความรักและห่วงใย หวังที่จะพึ่งพากันและมีหน้ามีตาให้กับพ่อแม่ สุดท้ายกลายเป็นชีวิตที่ไม่มีแม้แต่บ้านช่องที่ดินทำกิน ยิ่งไปกว่านั้น ถึงแม้ว่าตนเองจะมีหมู่บ้านที่เป็นถิ่นฐานบ้านเกิด แต่ก็ไม่มีปัญญาที่จะพาครอบครัวลูกเมียกลับเข้าไปในหมู่บ้านได้ ปัจจุบันก็เปรียบเหมือนชีวิตครอบครัวที่ไม่มีหมู่บ้านของตนเองเหมือนกับชาวบ้านคนอื่นเขา

พะตี ผู้ขายแรงงานชาวปกาเกอะญอที่มีอายุคนหนึ่ง มารับจ้างขายแรงงานอยู่ในสถานประกอบการแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ มีความรู้สึกเป็นทุกข์และห่วงใยในสุขภาพของตนเอง ด้วยพะตีเป็นผู้มีอายุที่ต้องเผชิญกับปัญหาโรคหอบหืด พะตีเล่าว่าที่มาทำงานทุกวันนี้ไม่ใช่เพราะพะตีไม่คิดอะไร คิดทุกวัน และคิดขึ้นมาเมื่อไหร่พะตีจะมีความรู้สึก

ที่มันแสนจะเจ็บปวด สภาพร่างกายของพระตีที่ไม่ค่อยแข็งแรงเป็นปัญหาต่อความรู้สึกกังวลต่อสุขภาพของตัวเอง อยู่ในจิตใจคือ การที่ตนเองมีอายุมากแล้วแต่ยังต้องเหน็ดเหนื่อยกับการที่จะต้องดิ้นรนทำงานขายแรงงานที่ยังพอมืออยู่ ทั้งๆที่พระตีรู้จักเรี่ยวแรงของตัวเองดีและเข้าใจว่ายิ่งวันพละกำลังเรี่ยวแรงของตนเองนั้นก็ยิ่งจะลดน้อยลงทุกวัน ช่วงหลังๆ วันไหนที่พระตีเหนื่อยล้าหมดแรง วันนั้นก็จะหยุดไปทำงาน แสดงว่าในวันนั้นพระตีจะไม่มีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทน เพราะพระตีจะได้ก็ต่อเมื่อวันนั้นไปทำงาน โดยรับค่าตอบแทนเป็นรายวันๆละ 120 บาท พระตีบอกว่าเรี่ยวแรงของตัวเองที่ยังมีอยู่นั้นมันอาจจะหมดลงอย่างทันทีทันใดได้ทุกเมื่อ และมีโอกาสเป็นได้ทุกวันทุกชั่วโมงนาทิต

ชาวปกาเกอญอที่มารับจ้างเป็นแรงงานลูกน้องของคนในเมืองทุกวันนี้รู้สึกว่า ส่วนหนึ่งเป็นปมด้อยและกลายเป็นสิ่งที่ทำให้พวกเขาเกิดความทุกข์ยากลำบาก และเป็นงานที่ทำให้ต้องสูญเสียความรู้สึกนึกคิด แรงงานเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย มีความรู้สึกที่นายจ้างในเมืองนั้นความมีน้ำใจให้แก่กันมีน้อยมาก นอกจากนั้นยังมีการพยายามที่จะเอารัดเอาเปรียบและดูถูกเหยียดหยามกันอยู่ตลอดเวลา

2.4 การได้สวัสดิการจากนายจ้าง/เจ้าของสถานประกอบการ

แม้ชีวิตและประสบการณ์การทำงานของกลุ่มแรงงานชาวปกาเกอญอแต่ละคนจะมีมุมมองและประสบการณ์การได้รับสวัสดิการจากสถานประกอบการแตกต่างกัน แรงงานที่ได้รับสวัสดิการส่วนใหญ่จะทำงานอยู่ในสถานประกอบการใหญ่ เป็นบริษัท โดยสถานประกอบการจะมีการทำบัตรประกันสังคม ตลอดจนมีที่พักอาศัยให้กับลูกจ้าง หากเกิดประสบอุบัติเหตุสามารถที่จะเบิกกับสถานประกอบการได้ และมีเวลาวันลาหยุดได้ แต่กลับพบว่ามีชาวปกาเกอญอที่มีโอกาสเข้าทำงานในสถานประกอบการลักษณะนี้เพียงไม่กี่คน ที่พบมีจำนวน 3 คน ทำงานอยู่ในโรงงานบริษัทขายเฟอร์นิเจอร์แห่งหนึ่ง ซึ่งทั้งสามคนเป็นผู้ที่จบประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ป.ว.ส.) โดยทั้งสามคนได้รับเงินเดือนๆละ 5,000-5,500 บาท

แต่แรงงานชาวปกาเกอญอส่วนใหญ่ไม่มีโอกาสทำงานอยู่กับสถานประกอบการดังกล่าว พวกเขาไม่สามารถเข้าไปทำงานได้เพราะสถานประกอบการมีข้อจำกัดเงื่อนไขหลายอย่าง ต้องมีวุฒิ มีประสบการณ์ มีความชำนาญ ซึ่งพวกเขาอยู่ดอยลงมาไม่มีวุฒิ ไม่มีประสบการณ์ ก็เป็นสิ่งที่ยากต่อการจะมีโอกาสเข้าทำงานอย่างนี้

อย่างไรก็ตาม ยังมีสถานประกอบการอีก 3 แห่ง ที่มีสวัสดิการเล็กน้อยจากนายจ้าง คือ สถานประกอบการบริการเติมน้ำมัน และสถานประกอบการรักษาความปลอดภัย มีที่อยู่ที่พักอาศัยให้กับลูกจ้าง ส่วนเสื้อผ้านั้นกลุ่มแรงงานไม่ถือว่าเป็นการสวัสดิการเพราะนายจ้างจะใช้วิธีหักเงินเดือน

สำหรับสวัสดิการในเรื่องข้อมูลข่าวสาร การจะได้รับรู้เรื่องราวความเคลื่อนไหวทางสังคมและการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้น แรงงานทุกคนบอกว่าไม่มี บางทีถามกันในกลุ่มแรงงานนายจ้างจะบอกว่าเรื่องราวเหล่านั้นยากต่อการที่กลุ่มแรงงานจะเข้าใจ แม้แต่การที่จะเข้าใจและรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับกฎหมายแรงงาน การมีสิทธิและผลประโยชน์ที่กลุ่มแรงงานควรจะได้รับนั้น ก็ไม่เคยได้ข้อมูลจากนายจ้างผู้ประกอบการ บางครั้งที่ได้รับรู้คือการรับฟังจากวิทยุ

ส่วนสวัสดิการของรัฐที่แรงงานส่วนใหญ่ได้รับคือ การมีบัตรประกันสุขภาพถ้วนหน้า แต่พวกเขาบอกว่าไม่เคยได้ใช้ ถึงแม้พวกเขาจะเกิดการล้มป่วยก็ตาม เพราะที่ผ่านมาเคยใช้แต่ทางโรงพยาบาลไม่ยอมรับ โดยทางโรงพยาบาลให้เหตุผลว่าไม่ผ่านขั้นตอน ต้องไปเอาหนังสือส่งตัวผู้ป่วยจากอนามัยหรือโรงพยาบาลที่บ้านเกิดถึงจะใช้ได้

2.5 ลักษณะการพึ่งพากันในกลุ่ม

แรงงานชาวปกาเกอญอมีการพึ่งพากันในกลุ่มอยู่สองส่วนด้วยกันคือ มีความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนที่ทำงานในสถานประกอบการเดียวกันที่สนิท และกลุ่มเพื่อนที่ทำงานในสถานประกอบการอื่นๆ แรงงานเหล่านี้บอกว่า ที่จริงแล้วการที่พวกเขาลงมาทำงานในเมืองและได้มีโอกาสรู้จักและมีความสัมพันธ์ความเป็นเพื่อนกันในกลุ่มชาวปกาเกอญอด้วยกันนั้นเป็นความรู้สึกที่อบอุ่น ถึงแม้ว่าจะอยู่ไกลกับพ่อแม่พี่น้อง แต่เพื่อนชาวปกาเกอญอมารู้จักกันในเมืองเปรียบเหมือนกับในชีวิตของพวกเขายังมีคนที่เข้าใจสภาพความรู้สึก สภาพจิตใจของพวกเขาเป็นกลุ่มที่คอยเติมพลังใจให้แก้กันกับการต่อสู้ดิ้นรนหาเงินรับจ้างอยู่ในเมือง แต่ส่วนที่เป็นการพึ่งพาช่วยเหลือกันในยามขัดสน เรื่องเงินเรื่องทองที่จะให้หยิบยืมแก้กันนั้น เป็นสิ่งที่ลำบากใจและยากต่อการที่จะให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพราะทุกคนต่างก็ลงมากับความยากจน มาด้วยมือเปล่า และค่าแรงงานที่ต่ำของแต่ละคนก็ไม่พอกับการใช้จ่าย และส่วนใหญ่จำเป็นต้องส่งเงินกลับไปให้กับทางบ้าน บางคนต้องใช้กับการเรียนหนังสือ และใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

สิ่งที่กลุ่มแรงงานเหล่านี้ให้การพึ่งพาช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้ในกลุ่มจะเป็นเรื่องของการหาบ้านเช่าราคาถูก แล้วอาศัยอยู่ด้วยกัน ออกค่าเช่าบ้านช่วยกัน ค่าเช่าบ้านที่แรงงานเหล่านี้มีรายคาไม่เกิน 1,000-2,000 บาทอยู่ได้แค่ห้องละไม่เกิน 2 คนเท่านั้น อีกส่วนคือการช่วยเหลือกันในยามที่เกิดการเจ็บไข้ได้ป่วย คือการคอยดูแลกัน หากเพื่อนในกลุ่มเกิดเจ็บไข้ได้ป่วยขึ้น ถ้าการเจ็บป่วยมีอาการไม่หนักหนักาก็จะหาซื้อยาตามร้านขายยาต่างๆ ให้กันทาน แต่หากเกิดการเจ็บไข้ได้ป่วยที่มีอาการหนักก็จะพากันไปส่งโรงพยาบาลของรัฐ โดยให้เหตุผลว่าหากส่งเพื่อนไปรักษากับโรงพยาบาลเอกชนต้องเสียค่าพยาบาลมาก

การพึ่งพาที่มีความจำเป็นจริงๆ จะได้โดยการขอความช่วยเหลือจากเพื่อนในกลุ่มและกลุ่มเครือข่ายเพื่อนฝูงที่รู้จักกัน ช่วยกันสละเงินมาช่วยเหลือเพื่อนก่อน ถ้าจำเป็นบางคนจะขอความช่วยเหลือจากญาติพี่น้องทางบ้านมาใช้ให้กับเพื่อน บางคนก็จะขอเบิกค่าแรงงานจากนายจ้างเจ้าของประกอบการ มีทั้งที่ได้และที่ไม่ได้ คนที่ไม่ได้คือคนที่ทำงานรับจ้างเป็นรายวัน

สิ่งหนึ่งที่พบในกลุ่มแรงงานเหล่านี้คือ พวกเขาจะมีความสัมพันธ์ในลักษณะความเป็นเพื่อนฝูงกันค่อนข้างมาก ไม่ว่าจะเป็นหญิงหรือชาย และส่วนใหญ่จะรู้จักกันเพราะมีเพื่อนทำงานในสถานประกอบการที่ต่างกัน บางกลุ่มที่เป็นคริสต์ก็จะมารู้จักและเป็นเพื่อนกันในวันหยุดวันอาทิตย์ที่ส่วนใหญ่จะไปโบสถ์กัน ส่วนคนที่ไม่เป็นคริสต์เตียนก็จะรู้จักกันในลักษณะที่รู้จักต่อจากเพื่อนในกลุ่มตนเอง ความสัมพันธ์ของความเป็นเพื่อนดังกล่าวเกิดขึ้นในสถานประกอบการที่ต่างกัน และเป็นเหตุให้เกิดความช่วยเหลือกันในกลุ่ม ช่วยบอกข่าวการเปิดสมัครงานใน

สถานประกอบการต่างๆ เป็นช่องทางหนึ่งที่ทำให้บางคนที่มีความพร้อมและเป็นที่ต้องการของเจ้าของประกอบการ มีโอกาสย้ายที่ขายแรงงาน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นช่องทางเลือกให้แรงงานทุกคน

2.6 ความต้องการของกลุ่มแรงงาน

สิ่งที่แรงงานชาวปากกะจะต้องการในการทำงานคือ อยากให้มีบรรยากาศในการทำงานในลักษณะการทำงานแบบค่อยๆ เรียนรู้ โดยที่พวกเขาสามารถจะประเมินค่าแรงได้ด้วยตนเอง พวกเขาสามารถที่จะเรียนรู้และพัฒนาการทำงานให้มีประสิทธิภาพได้ ขอเพียงให้นายจ้างเข้าใจในความรู้สึกและมีความจริงใจต่อพวกเขา ให้โอกาสในการเรียนรู้งาน ยิ่งไปกว่านั้นคือ พวกเขาในฐานะลูกจ้างอยากได้นายจ้างและเพื่อนร่วมงานเป็นคนที่มีความใจมีคุณธรรมและเข้าใจเขา ไม่มีอคติต่อการแบ่งชาติพันธุ์ ไม่มีการแบ่งเป็นชาวเขาชาวเรา แล้วเอาชาวเราที่เขา มีอยู่ในจิตใจนั้นมากดขี่เอาเปรียบเขา เอามาใช้เป็นอำนาจในการเอาัดเอาเปรียบลูกน้อง บางคนอยากให้นายจ้างทบทวนการทำงานของลูกจ้างแต่ละคนเพื่อให้เห็นความแตกต่างของการมีวิถีชีวิตที่มีรากฐานพื้นเพแตกต่างกันไป และพิจารณาผลงานในแต่ละวันในยามที่พวกเขาทำสุดความสามารถและสุดแรงกายว่ามันคุ้มและเป็นธรรมต่อการได้ค่าแรงหรือไม่ บางคนอยากให้นายจ้างมีรอยยิ้มและมีจิตใจที่มีความบริสุทธิ์ควบคู่กับการมีคุณธรรม มีความจริงใจที่ชัดเจนให้กับกลุ่มแรงงานอย่างพวกเขา

บทที่ 3

บทสรุป

แม้แรงงานชาวปกาเกอญอจะมีระยะเวลาและการเผชิญกับประสบการณ์ทำงานแตกต่างกัน แต่สิ่งหนึ่งที่พวกเขามีความรู้สึกร่วมกันคือ มาถึงตอนนี้พวกเขาเข้าใจต่ออาชีพรับจ้างว่ามันเป็นงานที่ต้องถวายเป็นชีวิตร่างกายให้กับนายจ้าง และที่สำคัญ การใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมันเหมือนกับตนเองไม่มีหมู่บ้าน การเปลี่ยนอาชีพทำงานของพวกเขาเหมือนเป็นการทำให้เขาต้องละทิ้งอาชีพเดิมที่เคยลงมือสะสมทั้งประสบการณ์จากการเรียนรู้ การลองผิดลองถูกด้วยตนเอง และถูกถ่ายทอดจากผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน จนมีความชำนาญและเกิดเป็นองค์ความรู้ติดตัวในอาชีพเหล่านั้น แต่การทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องในเมืองทำให้บางคนจำเป็นต้องทิ้งชุดความรู้ที่เคยทำอยู่ในหมู่บ้าน

นี่คือผลจากนโยบายการพัฒนาชาวเขาของรัฐที่ผิดพลาดและล้มเหลวตลอดมา ส่งผลต่อกลุ่มชาวปกาเกอญอที่เคยมีความมั่นคงทั้งอาชีพการงานและความเป็นชุมชนหมู่บ้าน ถูกทำให้ไม่สามารถเลือกตัดสินใจที่จะดำรงชีวิตอยู่ในหมู่บ้านของตนเองได้ เส้นทางพัฒนารูปแบบนี้กลายเป็นเส้นทางที่บีบบังคับให้ชาวปกาเกอญอต้องตัดสินใจทอดทิ้งพ่อแม่พี่น้องและหมู่บ้าน อพยพลงมาเป็นคนขายแรงงานรับจ้างอยู่ในเมือง ซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบที่มีแต่ความอยู่ดิรรม

ผลพวงของนโยบายการเร่งรัดการพัฒนาชนบท โดยเฉพาะแผนแม่บทการพัฒนาชาวเขาที่มีโครงการการพัฒนาต่างๆ หลั่งไหลเข้าสู่ชุมชนหมู่บ้าน พยายามที่จะให้ชาวบ้านมีการปรับตัวปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและปรับระบบคิด ทั้งทางด้านระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา การผลิต ของชุมชนอย่างสิ้นเชิง โดยหันไปยอมรับฟังพากับระบบการพัฒนาแบบใหม่ ซึ่งเร่งรัดการพัฒนาโดยไม่มีส่วนร่วมของชุมชนชาวบ้าน ผลพวงจึงตกอยู่กับชุมชนชาวบ้าน เกิดปัญหาความยากจนข้นแค้น ไม่มีพื้นที่ทำกิน ผลผลิตทางการเกษตรไม่ดี เกิดเป็นหนี้เป็นสิน และเกิดการว่างงานในหมู่บ้าน สุดท้ายกลายเป็นความทุกข์ยากลำบาก ชาวบ้านที่ไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนหมู่บ้านได้ การขายแรงงานจึงกลายเป็นทางเลือกหนึ่งของชาวบ้าน จึงจำเป็นต้องอพยพตนเองออกจากหมู่บ้าน บางคนถึงกับต้องทิ้งพ่อแม่ลูกเมียครอบครัวและอาชีพที่เคยทำในหมู่บ้านเข้ามารับจ้างขายแรงงานอยู่ในเมืองเชียงใหม่

แรงงานชาวปกาเกอญอที่ลงมารับจ้างขายแรงงานในเมืองเชียงใหม่ล้วนทำงานอยู่ในสถานประกอบการที่รับจ้างแรงงานนอกระบบ ซึ่งแรงงานนอกระบบนับว่าเป็นระบบแรงงานที่มีความสำคัญ แต่ในทางปฏิบัติยังไม่มีกระบวนการคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการหรือการช่วยเหลือกลุ่มแรงงานรับจ้างที่ทำอยู่ในสถานประกอบการเหล่านั้นได้อย่างเป็นรูปธรรม ชาวปกาเกอญอที่ลงมารับจ้างขายแรงงานอยู่ในเมืองเชียงใหม่จึงยังต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหานายจ้างผู้ประกอบการเอารัดเอาเปรียบในเรื่องค่าจ้างแรงงาน การใช้แรงงานเกินเวลา การถูกเหยียดหยามในเรื่องสิทธิความเป็นมนุษย์ในกลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะการมีอคติต่อคำว่าความเป็นชาวเขาชาวเรา ตลอดจนปัญหาเรื่องสิทธิและสวัสดิการที่แรงงานเหล่านี้พึงจะได้รับ นอกจากนั้น แรงงานบางคนยังตกอยู่ในวงจรอำนาจของกลุ่มนายจ้างผู้ประกอบการและกลุ่มผู้มีอำนาจในสังคม

แต่สิ่งหนึ่งที่พบในวงจรชีวิตของกลุ่มแรงงานชาวปากาเกอะญอซึ่งนับว่าเป็นสาระประโยชน์สำคัญหนึ่งในการศึกษา คือ แรงงานเหล่านี้จะใช้ชีวิตอยู่ในตัวเมืองโดยการนำเอาวัฒนธรรมของความเป็นชาวปากาเกอะญอมาใช้ในการดำเนินชีวิตในเมืองร่วมกัน ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ สร้างเครือข่ายของกลุ่มแรงงานชาวปากาเกอะญอกันเอง หลายกลุ่มมีการใช้ชีวิตร่วมทุกข์ร่วมสุขกันด้วยความมีเมตตา เอื้ออาทรช่วยเหลือกันภายในกลุ่มในยามที่เพื่อนฝูงสมาชิกกำลังตกทุกข์ได้ยาก

และสิ่งที่ทำให้แรงงานชาวปากาเกอะญอเกิดเป็นพลังในการต่อสู้ดิ้นรนกับการมีชีวิตอยู่ในเมืองคือ จุดยืนที่ทุกคนใฝ่ฝันว่าสักวันหนึ่งจะกลับไปใช้ชีวิตอยู่ในหมู่บ้านของตนเอง แต่จุดมุ่งหมายของคนเหล่านี้และโอกาสที่จะได้รับสิ่งที่มุ่งหมายนั้นมีด้วยกันอยู่สามกลุ่มใหญ่คือ *กลุ่มที่หนึ่ง* เป็นกลุ่มที่มีเหตุผลและชุดความคิดในการอธิบายเงื่อนไขและจุดมุ่งหมายของตนเองต่อการตัดสินใจ กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มาใช้ชีวิตทำงานขายแรงงานต่อสู้ดิ้นรนเพื่อที่จะได้เงินทองในการเลี้ยงชีพในครอบครัว *กลุ่มที่สอง* ส่วนมากลงมาทำงานด้วยอุดมการณ์ในงานพัฒนาเพื่อมุ่งแสวงหาการทำให้เกิดความยุติธรรมขึ้นในสังคมและในกลุ่มเผ่าพันธุ์ของตนเอง *กลุ่มที่สาม* เป็นกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายในการลงมาดิ้นรนทำงานเพื่อแลกกับการได้เรียนหนังสือ

อย่างไรก็ตาม ภายใต้การต่อสู้ดิ้นรนกับการทำงานในเมือง ซึ่งโดยส่วนลึกของแรงงานชาวปากาเกอะญอนั้นคือการหาเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง เพราะไร้ทางออกที่จะหาเลี้ยงครอบครัวอยู่ในหมู่บ้านในปัจจุบัน อีกส่วนคือพวกเขาพยายามปรับตัวและเรียนรู้กับสังคมในเมืองเพื่อให้พวกเขาหลุดพ้นจากการถูกสังคมส่วนใหญ่มีอคติต่อพวกเขา แบ่งแยกชาวเขาชาวเรา กล่าวหาว่าพวกเขาเป็นกลุ่มชาวเขาที่ไม่มีความเจริญ เป็นคนที่พัฒนายาก ไร้การศึกษาเป็นคนล้าหลังความเจริญ เป็นคนทำลายป่า ขยายยาเสพติด โดยเฉพาะการถูกกล่าวหาจากเพื่อนในสังคมเมืองว่าเป็นกลุ่มคนอันตราย ไม่มีสัญชาติ เป็นโจร พวกเขาพยายามที่จะปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับสังคมใหม่ในเมือง แต่สุดท้ายในปัจจุบันพวกเขาก็ถูกครอบงำจากกลไกการพัฒนาที่ซับซ้อน เต็มไปด้วยการพัฒนาที่ไร้คุณธรรม จึงกลายเป็นปัญหาต่อพวกเขา ยากต่อการที่พวกเขาจะทำความเข้าใจถึงความสลับซับซ้อนของปัญหาในหมู่บ้านของแต่ละบุคคลนั้นได้อย่างลึกซึ้ง

ภาคผนวก

ตัวอย่างการสัมภาษณ์กรณีศึกษา

ชีวิตครอบครัวของนายศักดิ์ชัย

นายศักดิ์ชัยเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยยา นางธิดาพรเป็นชาวบ้านแม่หยอด อยู่ในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันนายศักดิ์ชัยอายุ 39 ปี นางธิดาพรอายุ 37 ปี สามภรรยาคู่นี้มีลูกด้วยกัน 3 คน ลูกคนแรกอายุ 9 ปี ลูกคนที่สองอายุ 7 ปี ลูกคนสุดท้องอายุ 5 ปี ปัจจุบันครอบครัวนี้กำลังทำงานขายแรงงานอยู่ในเมือง โดยนายศักดิ์ชัยเป็นคนหาของเก่าไปขาย ส่วนนางธิดาพรเป็นคนทำงานรับจ้างอยู่กับร้านอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่

นายศักดิ์ชัยเล่าว่า ในชีวิตของเขาตั้งแต่ยังอยู่ที่หมู่บ้านบนดอยจนลงมาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ก็เป็นลูกจ้างขายแรงงานมาโดยตลอด เป็นมา 15 ปีแล้ว ส่วนนางธิดาพรเริ่มมาขายแรงงานในเมืองตอนที่แต่งงานกับนายศักดิ์ชัยแล้วตามสามีลงมา

ปัจจุบันครอบครัวนี้ต้องเผชิญกับชะตากรรมของความยากจนอย่างมากในการใช้ชีวิตครอบครัวอยู่ในเมือง สิ่งหนึ่งที่พวกเขาต้องการคือ การอยากกลับไปใช้ชีวิตอยู่ที่หมู่บ้านเกิดของเขา ต้องการมีบ้านในหมู่บ้านเกิดแต่มันไม่สามารถที่จะทำได้อย่างที่เขาคือต้องการ เพราะปัจจุบันพวกเขาไม่มีที่อยู่ที่ทำกินในหมู่บ้าน เนื่องจากเป็นครอบครัวยากจนที่อยู่ที่ทำกินมาตั้งแต่ยังอยู่ในหมู่บ้านบนดอย ไม่ได้รับมรดกที่ดินอยู่ที่ทำกินจากพ่อแม่ เนื่องจากมีพี่น้องมาก และไม่สามารถที่จะบุกเบิกหาพื้นที่ทำกินในหมู่บ้านได้ เนื่องจากเกรงกลัวต่อการถูกจับจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ทุกวันนี้ครอบครัวต้องอยู่ด้วยการที่ต้องต่อสู้ขายแรงงานเหน็ดเหนื่อยและเมื่อยล้า ทุกข์กับการขายแรงงานเพื่อเลี้ยงชีพครอบครัว และที่สำคัญคือ การสับสนครุ่นคิดกับปัญหาในอนาคตของครอบครัว ยิ่งความเป็นผู้นำครอบครัวของนายศักดิ์ชัยที่บอกว่าเขา ลูกสาวคนอื่นมาอาสาที่จะเป็นผู้เลี้ยงดู เหมือนอย่างวัฒนธรรมของชาวปกาเกอะญอที่ว่า ก่อนแต่งงานผู้ชายจะต้องเอ่ยปากกับทางพ่อแม่ผู้หญิงว่าจะขอเป็นผู้ที่รักเดียวใจเดียวและจะเป็นผู้ให้เกียรติพยายามเลี้ยงดูลูกสาวให้อยู่ดีกินดีอย่างสุดความสามารถ คำพูดเหล่านี้จึงทำให้นายศักดิ์ชัยมีความรู้สึกว่ปัจจุบันศักดิ์ศรีความเป็นผู้นำครอบครัวของตนเองต้องตกอยู่ในสภาพที่ทุกข์ยากลำบาก ไร้ซึ่งทางออก แต่ก็ไม่รู้จะทำอย่างไร

นายศักดิ์ชัยเล่าว่า ครอบครัวเขาดอนที่ยังอยู่ที่หมู่บ้านมีฐานะเป็นครอบครัวปกาเกอะญอที่ยากจน แต่ละปีครอบครัวเขาต้องเผชิญกับปัญหาข้าวไม่พอกิน สาเหตุจากการมีพื้นที่ทำไร่น้อยและมีสมาชิกพี่น้องในครอบครัวมากถึง 8 คน พ่อแม่อยากให้ลูกเรียนหนังสือแต่ไม่สามารถที่จะส่งเรียนได้ ศักดิ์ชัยจึงตัดสินใจลงมาบวชอยู่ที่ในเมืองเชียงใหม่ วัดศรีโสดา อยู่ 6 ปี ก็ได้สึกออก กลับหมู่บ้าน ไปรับจ้างกับหน่วยงานป่าไม้ในหมู่บ้าน ในระหว่างที่ทำงานกับหน่วยงานป่าไม้นั้นต้องประสบกับปัญหาค่าแรงที่น้อยและถูกโกงค่าแรงจากหัวหน้า และที่สำคัญ ต้องเผชิญกับปัญหาการไม่เห็นด้วยที่มีหน่วยงานป่าไม้เข้ามาทำงานและกดขี่ชาวบ้าน ตนจึงตัดสินใจออกมา แต่ด้วยความยากจนไร้ที่ทำกิน อยู่หมู่บ้านก็ไม่มียานพาหนะ แต่จำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายอยู่ในชีวิตประจำวัน จึงตัดสินใจลงมาขายแรงงาน ทำการก่อสร้างในเมือง โดยที่ได้ค่าแรงวันละ 60 บาท

งานก่อสร้างเป็นงานที่หนักและต้องอาศัยพลังกำลัง ซึ่งด้วยสภาพร่างกายของนายศักดิ์ชัยไม่สามารถที่จะทำได้เหมือนกับคนอื่นที่เขาทำมานาน นายศักดิ์ชัยจะถูกด่าและถูกใช้จากผู้คุมงานด้วยความล้าใจ โดยความที่

ว่านายศักดิ์ชัยเป็นชาวเขาและจะเป็นที่ถูกละเลยว่าเป็นชาวเขาต้องแข็งแรงและอดทนต่องาน อีกทั้งจะถูกโกงค่าแรงจากนายจ้าง โดยการใช้แรงงานเกินเวลา นายศักดิ์ชัยทำได้อยู่ช่วงหนึ่งจึงไม่สามารถที่จะทนต่อสภาพที่ถูกกลั่นแกล้งเหยียดหยามและถูกโกงค่าแรง จึงตัดสินใจออกจากการทำงานรับจ้างก่อสร้าง ไปเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัย ซึ่งถึงแม้ว่าจะเป็นงานที่ไม่ต้องใช้แรงงาน แต่เป็นงานที่ต้องทรมานกับการอดหลับอดนอนมากที่สุด เพราะในความเป็นจริง ชีวิตของนายศักดิ์ชัยเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับการทำงานที่ต้องออกแรงออกแรง พอมาทำงานเป็นยามจึงจำเป็นต้องปรับชีวิตกับการหลับนอนจากกลางวันมาเป็นกลางคืน จากกลางคืนมาเป็นกลางวัน และเป็นงานที่ต้องถูกตรวจสอบจากตำรวจสายตรวจและต้องเสี่ยงต่อทรัพย์สินของบริษัทที่ดูแลและสูญหาย ตลอดจนเสี่ยงต่อผู้คนในเมืองที่จะมาทำร้ายในการขโมย นายศักดิ์ชัยซึ่งเคยมีชีวิตในหมู่บ้านที่เป็นหมู่บ้านชนบทและผู้คนในหมู่บ้านมีความผูกพันเอื้ออาทรต่อกันอยู่มาก ไม่ต้องเกรงกลัวกับการตรวจสอบเหมือนเป็นอาชีพที่ใหม่

นายศักดิ์ชัยคิดว่า การรับจ้างขายแรงงานเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยนั้น ถึงแม้ว่าจะมีระเบียบและมีอาวุธที่เป็นเกราะป้องกันอยู่หนึ่งอัน แต่ก็ไม่สามารถที่จะทำให้นายศักดิ์ชัยหมดความหวาดกลัว ยิ่งกว่านั้นสิ่งที่นายศักดิ์ชัยรู้สึกและเสียใจคือ การเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยมันทำให้ตนเองเกิดความสูญเสียในความมั่นใจ ต้องเกรงกลัวกับการตรวจสอบจากนายจ้างและสายตรวจ ตลอดจนต้องหวาดระแวงกับผู้คนที่จะมาทำร้าย นายศักดิ์ชัยจึงตัดสินใจออก แล้วไปสมัครทำเป็นภารโรงอยู่ที่วัดแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ ซึ่งนายศักดิ์ชัยบอกว่าการทำภารโรงเป็นงานที่ถึงแม้จะเป็นงานที่จุกจิกในการรับผิดชอบแต่ก็ยังสบาย อยู่ในวัดกินในวัด มีขอบเขตบริเวณที่ทำงานที่ตนเองชอบอยู่ ถึงแม้จะได้ค่าแรงแค่ 2,200 บาทต่อเดือน

เมื่อนายศักดิ์ชัยแต่งงาน จะมาทำงานที่วัดก็ไม่ได้แล้ว เพราะทางวัดไม่อนุญาตให้ผู้หญิงมาอยู่จนมาใช้ชีวิตครอบครัว จึงต้องพาครอบครัวออกไป ไปสมัครทำงานเป็นภารโรงที่โรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ ชีวิตการเป็นภารโรงโรงเรียนนั้นเป็นงานที่ยุ่งยากมาก ทั้งกฎเกณฑ์โรงเรียนและครูในโรงเรียนที่ใช้ การทำงานตามความต้องการของแต่ละคน ทั้งซ่อมอุปกรณ์การเรียน ทำความสะอาดทุกอย่าง ส่งเอกสาร และเป็นยามอยู่ในโรงเรียน ได้ค่าแรง 2,500 บาท ส่วนภรรยาเป็นผู้ทำความสะอาดโรงเรียน ได้ค่าแรง 1,200 บาท ซึ่งไม่พอกับการใช้จ่ายเนื่องจากยังมีลูกน้อยอีก 2 คน นายศักดิ์ชัยอยู่ได้ 5 ปี จึงตัดสินใจออกมาสมัครเป็นคนทำงานในโรงงานน้ำตาล ส่วนภรรยาก็ตกงานอยู่บ้านดูแลลูกที่บ้านเช่า

เนื่องจากนายศักดิ์ชัยเป็นคนอดทนและเข้าใจงานดีกว่านายจ้าง จึงได้เป็นหัวหน้าดูแลงานในโรงงานน้ำตาล และนายจ้างอนุญาตให้พาครอบครัวเข้ามาอยู่ในโรงงานและรับภรรยาทำงานด้วย นายศักดิ์ชัยบอกว่า ถ้าคิดดีๆ แล้วแต่ละเดือนเขาสามารถที่จะหาเงินให้กับนายจ้างได้ไม่น้อย แต่เขาก็ได้ค่าตอบแทนที่คุ้มและพอใจ คือได้ถึง 8,000 บาทต่อเดือน มาอยู่ได้ 3 ปี เจ้าของโรงงานน้ำตาลก็ได้ขายบ้านและโรงงานให้กับผู้อื่น แล้วให้ตนออกไป โดยที่ได้บอกล่วงหน้ากับตนแค่เดือนเดียว จึงเป็นที่ลำบากต่อนายศักดิ์ชัยและครอบครัวที่จะหางานที่อื่น สุดท้ายก็ออกมาสมัครทำงานเป็นคนทำสวนให้กับฝรั่ง อยู่ได้สี่เดือน เหตุที่ออกเพราะเจ้าของไม่ทำตามสัญญาที่ตกลงกับตนเองว่าจะให้ค่าแรง 35,000 บาทต่อเดือน แต่พอถึงเวลาให้ไม่ถึงและให้เป็นครั้งคราว ซึ่งเป็นช่วงที่ภรรยาตนเองตกงานและจำเป็นต้องมีเงินเข้าบ้าน

จนสุดท้ายได้ตัดสินใจออกมาทบทวนชีวิตของตนเองกับการเป็นลูกจ้างขายแรงงานมาอย่างยาวนานแต่กลับไม่ทำให้ฐานะครอบครัวดีขึ้น จึงตัดสินใจหาเก็บของเก่าไปขาย จนปัจจุบัน ถ้าวันไหนมีเงินก็จะไปซื้อของเก่า

จากตามบ้านต่างๆมาขาย ส่วนภรรยาก็ยังคงทำงานขายแรงงานอยู่กับสถานประกอบการร้านอาหารแห่งหนึ่งในเชียงใหม่ นายศักดิ์ชัยบอกว่า เป็นลูกจ้างเขาเหมือนกับตกรอกทั้งเป็น แต่เมื่อมาเป็นเจ้านายตนเอง ถึงจะลำบากแต่ก็สบายใจว่ามาก ขอเพียงเราขยันและอย่าอายกับงานที่เราทำอยู่

เครือข่ายความช่วยเหลือของครอบครัวนายศักดิ์ชัย

เครือข่ายความช่วยเหลือนั้น นายศักดิ์ชัยได้เล่าว่า อันที่จริงเขาและครอบครัวถือว่าเป็นครอบครัวหนึ่งที่มารับจ้างทำงานอยู่ในเชียงใหม่มาพอสมควร และเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการรับจ้างในสถานประกอบการต่างๆอยู่หลายที่ จึงทำให้ครอบครัวเป็นที่ค่อนข้างรู้จักของคนปกากะญอด้วยกันที่มาอยู่ทำงานในเมือง โดยเฉพาะกับกลุ่มที่มาขายแรงงาน จะเป็นที่รู้จักและเป็นที่สนิทสนมกับครอบครัว แต่เนื่องด้วยโอกาส คุณวุฒิ และลักษณะงานที่ทำ จึงไม่ค่อยเป็นที่รู้จักของคนปกากะญออีกกลุ่มที่ทำงานอยู่กับหน่วยงานหรือองค์กรที่มีลักษณะงานที่ต่างออกไป

ในทางตรงข้าม นายศักดิ์ชัยบอกว่า ทั้งที่ตนเองมีเครือข่ายที่พี่น้องชาวปกากะญอที่รู้จักอยู่มากหลาย แต่ในความเป็นจริงครอบครัวนายศักดิ์ชัยกลายเป็นที่พึ่งพิงของเพื่อนฝูงและญาติที่น้องที่อยู่หมู่บ้าน อย่างทุกวันนี้บ้านเช่าของครอบครัวนายศักดิ์ชัย ซึ่งประกอบอาชีพเป็นคนเก็บของเก่าขาย ทุกครั้งทีไปเก็บมาหรือไปซื้อมานายศักดิ์ชัยต้องเอาของเก่าเหล่านั้นมากองไว้ที่บ้านก่อนเพื่อคัดแยกประเภท ส่งผลทำให้บ้านพักของนายศักดิ์ชัยต้องอาศัยอยู่นอกหมู่บ้านที่เป็นหมู่บ้านหนึ่งในกลุ่มชุมชนแออัด มีกลิ่นอับของเก่าที่ศักดิ์ชัยเก็บและซื้อมา แต่ยังเป็นที่พักพิงที่ค้ำคั้นอาศัยของชาวบ้านที่มามากมาทำธุระในเมือง และเป็นที่ให้กลุ่มแรงงานที่เป็นเครือข่ายและรู้จักมากินข้าวและมาร่วมสนทนากับปัญหาชีวิตกับครอบครัวนายศักดิ์ชัย เพราะถือว่าเป็นครอบครัวที่สามารถที่จะขอความเห็นและขอแบ่งปันประสบการณ์ให้กับพี่น้องปกากะญอ บางทีเพื่อนฝูงที่ตกทุกข์ได้ยากส่วนใหญ่ก็จะมาขอกินนอนกับบ้านเช่าของครอบครัวนายศักดิ์ชัยก่อน แต่ขณะเดียวกัน นายศักดิ์ชัยบอกว่าครอบครัวตนเองยังดีใจที่ยังมีเพื่อนฝูงปกากะญอมาเยี่ยมเยียนบ้านเช่าของเขาอยู่ เพราะโดยส่วนลึกแล้วตนและครอบครัวไม่มีเวลาที่จะไปเที่ยวหาเพื่อนฝูง และที่สำคัญ ไม่สามารถที่จะตัดขาดหมู่บ้านและพี่น้องเพื่อนฝูงชาวปกากะญอได้ในชีวิตนี้

แต่ก็ใช่ว่านายศักดิ์ชัยไม่สามารถที่จะอาศัยขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายเพื่อนฝูงปกากะญอนั้นไม่ได้เลย การพึ่งพาช่วยเหลือส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการแนะนำงานทำในสถานประกอบการที่ใหม่ การช่วยดูแลตนในยามเจ็บไข้ได้ป่วย การให้กำลังใจต่อการดิ้นรนต่อสู้กับการทำงานในเมือง และการให้ยืมยืมเงินทองเล็กน้อยในยามตกทุกข์ได้ยากจริงๆ การที่เพื่อนกลุ่มแรงงานด้วยกันเหล่านี้ไม่สามารถที่จะช่วยเหลือกันในเรื่องเงินทองได้มากนักนั้น นายศักดิ์ชัยเข้าใจและรู้ว่าบางครั้งที่ไม่สามารถขอความช่วยเหลือด้านการเงินการทองจากเพื่อนได้นั้นไม่ใช่เขาไม่อยากให้ แต่เป็นเพราะเขาก็ไม่มีเหมือนกัน เพราะแต่ละคนที่เข้ามาสัมพันธ์และร่วมทุกข์ร่วมสุขด้วยกันนั้น ส่วนใหญ่แต่ละคนล้วนเป็นคนขายแรงงานหาเช้ากินค่ำเหมือนกัน ถึงแม้บางคนจะมี แต่การะรับผิดชอบของเขาก็มากมายน้อย เพราะแต่ละคนที่ลงมาทำงานในเมืองนั้นส่วนใหญ่จะเป็นที่พึ่งและเป็นความหวังของคนในครอบครัวที่อยู่ที่บ้าน ปัญหาในการเผชิญร่วมกันกับการคาดหวังที่ทางบ้านจะได้รับเงินจากลูกหลานที่ทำงานในเมืองเป็นสิ่งที่ทุกคนรู้และสำนึกอยู่ในจิตใจของทุกคน เพราะว่าตนเองรู้และประสบกับความตึงตัวของคนในครอบครัวพ่อแม่จนถึงปัจจุบัน

โดยสรุปแล้ว ครอบครัวนายศักดิ์ชัยกับเครือข่ายความช่วยเหลือในยามที่ตกทุกข์ได้ยากเรื่องเงินเรื่องทองนั้นเป็นสิ่งที่ลำบาก และโอกาสในการที่จะได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อนในกลุ่มเครือข่ายเดียวกันนั้นเป็นสิ่งที่ยากไม่น้อย เพราะคนที่นายศักดิ์ชัยรู้จักส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มขายแรงงาน และเครือข่ายความช่วยเหลือของกลุ่มเพื่อนที่มีต่อครอบครัวนายศักดิ์ชัยคือ การมาเยี่ยมเยียน มาทำอาหารร่วมกันด้วยกัน การให้กำลังใจ และการดูแลช่วยเหลือในยามเจ็บไข้ได้ป่วย เป็นเรื่องการหยิบยืมเงินทอง นอกจากกลุ่มเพื่อนบางคนที่มีพินิจหรือมีเหตุจำเป็นของเพื่อนถึงจะมีการระดมช่วยเหลือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าไปก่อน

ความคาดหวังในชีวิต

ครอบครัวของนายศักดิ์ชัยได้บอกว่า ความเป็นอยู่กับความคาดหวังในชีวิตครอบครัวนั้น พวกเขาได้คิดและคาดหวังฝันไว้มาตลอด ครั้งแล้วครั้งเล่า ก็คือ การอยากกลับไปใช้ชีวิตครอบครัวของตนเองอยู่กับหมู่บ้านพี่น้องของตนเอง สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ศักดิ์ชัยได้คิดกับมันมาก การทำอะไรถึงจะได้กลับไปตั้งราก ตั้งบ้าน ใช้ชีวิตอยู่ที่หมู่บ้าน คือ นายศักดิ์ชัยอยากมีเงินสักก้อนเพื่อที่จะกลับไปซื้อที่อยู่ที่ทำกินกับเพื่อนฝูงในหมู่บ้าน แล้วมีเงินส่งลูกให้ได้เรียนหนังสือเหมือนกับชาวบ้านคนอื่นเขา โดยที่เมื่อลูกเติบโตจะต้องไม่มาขายแรงงานหากินเหมือนอย่างที่เขาใช้ชีวิต หรือการหาของเก่ามาขายอย่างที่เขาทำอยู่ในปัจจุบัน นั่นคือความคาดหวังที่สุดของครอบครัวนายศักดิ์ชัย